

ср(каур)

карау. 174 Б-1

В. Азрет Қартқуртлу,

С 4034

Маста Хосанб
 Хабарларб

19-31

Ө. Azret Qartçurtlu.

Original
1983 г.

КР.

Проверено 1983 г.

≡ Nasra Хоҗань ХАРАРЛАРЬ ≡

530

К. У. С. С. Р. Т. М. Х. К.
МӘККӘЛӘ QILMI һәм
QIWLKA KOTXANƏSE.
ЦЕНТРАЛЬНАЯ
Научная и Публичная
БИБЛИОТЕКА
Инв. № 1557
г. Казань - Qazan

К2024.1746 - 1

[Faint rectangular stamp]

К.-Б.А.С.С.Р.
Республиканская библиотека
им. Н. К. КРУПСКОЙ
гор Нальчик

Mikojan-Şahar.
1 9 3 1

Al sözny ornuna.

„Nasra Xoça“ degen at emda anь kyldyryvcy, kesgin maqa-nalь xaparlarь bir Qaracajqa tyl, savlaj řarqqa, (кун сыққан халқлақа) savlaj dunjaqa belgilidile. Evropada, Azijada tav Amerikada řařaқan халқларь arasьndada biz Nasra Xoçanь xaparlarь çyrygenin көreviz. Nasra Xoçanь xaparlarь tyrk-ta-tar tilleden inьiliz, arab, nemsa, ermen, gyrçy, orus daqьda ala kibik көv tyrly tillege көçyrylv, kitav volub çyrytyledile. Har millet Xoçanь syjedi. Anь xaparlarь, anekdotlarь sa-қьlv, ajtьv çivanadьla, voş saқatlarь çarьqlьq vla, kylkgy vla ařьradьla. Alaj volsada, vu qadar халқqa kesin tanьtxan, ke-sin syjdyrgen Nasra Xoçanь kim volanь, qacan tuvqanь, qaj-sь өmyrde çařav qacan, qajda өlgeni vugynө dericin istorija-qa belgili tyldy. Bir zamanda Nasra Xoça dev adam çařaқanь vla çařamaқanьlv хақьndan adam ijnam volurca, sьrtьn tирer-laj bir begimli zat çoқdu.

Nasra Xoça emda ana atalьv çyrytylgen qьsxa-kyldyrgyc xaparla көv milletge belgili volqanlarь kibik, Nasra Xoça ol milletni kesi adamьca, anь xaparlarьda kesi çařavundan alьn-qaп xaparlaca alaj көrynedile. „Nasra Xoça“ degen at tyrly-tyr-ly řekelde (formada) çyryjdy. Bir qaum milletle (azarvejçan tyrkleri, ermenlile) „Nasruddin Molla“ dejdile. Farsьlvla, arabьlvla: „Molla Nasruddin“ dejdile. Tyrklyleni bir qaumuda artdaқьca bir qaumvа vizni kibik „Nasra Xoça“ dejdile. Vьlanь qajsvn alsanьda bir atnь „burduqanlarьdьla“. Vu at eki sözden qura-lyvь, virem vařlarьna farsь-arab sözledile. Amma bir-birlerine taqьlv халileri tyrk tilni adetlerin vek saqlajdy. Qьsхasь „Na-sra Xoça“ degen at emda anь „burduqanlarь“ řarq tilleden quralqaп atdь. Vu хьsавdan ol at řarq milletleni: (tyrk-tatar farsь-arab degenca) řarq халқларь icinde tuvqandь, derikviz. Sөz qajsv milletniki volsa atnь al vurun сықьvunda ol millet-ge taқarqa kerek voladь. Vьlav vla qaraqanda Nasra Xoça al-қь vurun řarq халқларь icinde çyryv vařlaқanьn көreviz. Am-ma řarqьv istoriasь vьlav adam tuvqandь, çařaқandь dev çuq vaқьnmajdy, begimli zat ajtmajdy.

Har millet Nasra Hoçanь ne çerli volqanьь хаçьndan birer tyrly çomaq çyrytedile. Qьгьт, qazan xalqlada bir tyrly, tyrklede bir tyrly, daqьstan xalqladada bir tyrly daqьda alaj-alaj talaj tyrly xapar çyryjdy. Bu ajьvla kəvysyne esgi dunjanyь ətyrkçy tilini tuvdurov ketgen tamьrsьzlyqlarьь vojavuna vojalyьdьla. Ol xьjsavdan viz ol xaparlaqa tajanyьqa, aldanььqa volluq tylyvz.

Səz ucyn: anadollu tyrklyleni ajьvlarььna qaraqanda: Nasra Hoça-tyrkly volqandь dejdile. Nasra Hoça Tyrkde Aq-Şahar degen şaharda tuvqandь, anda çaşaqaqandь, emda anda өлgendi, kesida şьjьx volqandь degenne çetdiredile. Nasra Hoçanь qavьгьдь dev qavьг, anь yjydy dev yj vardь degen xaparlanь ajьdьla.

Orta Azijada çaşaqaqan taçik-farsь xalqlanь ajьvlarььna tyьylasaң, vьlada Nasra Hoça farsly volqandь, anь xaparlaqь em alqa farьs tilde cьqьv tevregendile dejdile.

Ermenilileda Nasra Hoça Iranda tuvuv anda oquv ullu alim volqandь, dejdile.

Daqьstan xalqlanь ajtxanlarььna kelsek, alada Nasra Hoçanь keslerinden etedile: «Nasra Hoça bir zamanda Daqьstanda çaşaqaqandь, bir ullu vijge acьv volurca bir iş etiv anь ullu asker izlev ajlanьanьnda tavalmaqandь, askerni Nasra Hoça xьjlasь vla xorlaqandь, dev ajьv vardь» dejdile.

Ma, xalq arasьnda çomaq matalda çyrygen bu xalili xaparladan aqь çanьnda Nasra Hoçanь kim volqanьь, qajda, qacan çaşaqaqanьь begitiv ajtxan bir tyrly bir begimli zat çoqdu.

Tav aqyl etiv saqьş vla qarasaң allaj adam bir zamandada volmaqanььna, bu atьь emda bu xaparlanь xalq kesi çaratьv, kesi cьqьrağьv ijgenine kəlyң avaryqьdь. Bizni aqьlyьvьzda alajdь. Ma, Nasra Hoçanь kimliginden bu qadar bir bilim vardь. Andan vaşxa begimli zat çoqdu.

Endi kitavçьqьь çazьlyьv-quralььv çolunu хаçьndanda bir-eki sөz.

Men, eki çьlyь icinde aqyl vəlyv, qajdь etiv Nasra Hoçanь xaparlarььndan **300** ge çuvuq xapar çьjqaqan edim. Bu xaparlanь kəvysy maңa auzdan-auzqa kəce turqanla voluv xalqdan, qalqanьda volçally basmalanь vetlerinden tyşdyle. Alaj bolsada men alanь varьsьnda çьjьv çivermekden ese sajlav alyьvnu xajьlyь kərdym. Bu kitavxa **300** xapardan quru **200** saqlь biri kirди.

Bylaý bla, ađyлашылаанына көреда—men bu kitapçыққа Nasra Хоçаны хараалағында сайлау em игилерин; политика, tsenzura қапында em мақалағын саладыма.

Nasra Хоçаны esgi басмалағында сырувсу: yjatsыз, meşcan мақаналы emda talavсу класха ужушдурулаған заранлы хараалары бу kitapçықда kesлерине орун тавмадыла, таварықда тылдыле. Madary volқан сақылы, бу kitapçыққа ariv мақаналы хараалағын, сайлау алы, бир қаумлағын да тыжынылы көрув талај «қыжыла-лава-лава» bla kijirdik. Qыxасы kitapçығын kesини volумуна—тыв мақанасына көре, madary volқан сақылы urunқан oquвсу халылақа çaravлу eterge kyрешдик. Alaja, бу çolqu сықывы bla бу kitapçық kesини vojнuna тышген vorcун tamаты bla tolturady, dejalmajыз, çartyлылары vardyла, көргызген, ajtxan çoldaşлақа aldan vysyрөvуvuzny bildireviz.

Ө. Az. Qartçurtlu.

«Ma, al qolumu»!

Bir çolda Nasra Xoça talaj nəğeri və aylanıqca, çer-suv kəyurğə sьqıandь. Vьlanь aralarında bir afendi da volqandь. Bəra varьv bir terep kəlny qatьnda azyqqa toxdaqandьla. Aşav iciv voşaqandan sonra varьv kəlde qollarьn - vetlarin çuva tevregenlej afendini ajaqь uca ketgendida kəlny terenine tyşgendi. Nasra Xoçadan qalqanla virem—virem varьv:

— Afendi! Qolunı verı uzat, maña tutdur! dev kyreşseleda Afendi kişige qolun uzatьrqa, tutdururqa unamaqandь. Həman tьrygdav sьqarqca kyreşiv turqandь.

Nasra Xoça munu kəyuv, qarav turqandьda sonra qalqanlaqca:

— Toxdaqьz siz, anь men vı saqat sьqarajьnı, dev afendini tıvrasьna varьv:

— Afendi, afendi! Ma ma, ma qolumu al! dev qьsьrqandь. Afendi sermev Nasra Xoçanь qolundan tutub suv çıqı volub sьqıamında qalqanla seirsiniv Xoçaqca sorqandьla:

— Nasra Xoça, sen: «qolumu al ma!» demej, «qolunı verı tutdur» deseñ ediva! Munu alaj ajtxanьndь sevevi nedi?!

Xoça:

— Quçur xalqsьz siz, afendi — molla qaumnu qьlqarьn entda bilalmajsьz, ala «verı ver!» degenne yrenmegendile, «ma, al!» degenne yrençendile!.

Eltme qoj çazьqnbь...

Nasra Xoçanь yjy bir çalьn etivcy yj volqandь.

Vı xьsavdan, qatьnbь və kesini yslerine kijgen kijimleri ikinci kьnyne qara çalьn volada qala turqandь. Bir kьn çalьn esgilerin çuvarqca degendile da Nasra Xoçada qatьnbь da suv vьzьna varqandьla. Sarьn keseklerin alaj esgileni qatьnda qojub qazanna suv qujarqca celek və qatьnbьda kesida arlaq suv taва çallaqanlaj bir qara qarqca ucub keliv sarьnlarьn kəltirgandi da tevregendi.

Xoçanь qatьnbь munu eslev:

— O, xaxəj kişı! qarqca sarьnbьvznbь alьv, ketiv varadь dev qьsьrьrqa qalqanьnda;

Nasra Xoça qarqcaqca qarav turub—kefinda bir ulla tyrlendirmegenlej:

— Qoj qatın eltsin, çazьqнь anь ysy vizdenda - çalyndı—degendi.

Tav voş çuvuqluqum da çoqdu.

Nasra Xoça çaşaqaп şaharqa uzaq çarьtьп qonaqla keli kişide qonaqqa qalьrqa unamaј Nasra Xoçanь izlev tevregen dile. Nasra Xoçanь vьlaj qonaqlanь qonuşdururlaj yjy—mekam volmaqandь. Bařxaladan xarapнь eştiv—viliv çallasa da qonaqla haman izlev tavxandьla. Qonaqlanь viri:

— Nasra Xoça viz qonaqlavьz, «qonaq allahnь qonaqь» dejdile, sena vizden nek qacasa?

Nasra Xoça:

— Allahнь qonaqь esegiz siza allahnь yjynden nek qacasьz, majnama varsaqьza, men bir çarь, meni allax vla qarnaş-lyqьm—egecligim tav bir voş çuvuqluqumda çoqdu—dev mezigitni kergyzyv, arь varьqьz dev ijgendi.

Tuvrav çulduzla etedile.

İnñir ala nьoьşqa xalq çьjьlvьv көkde ajnь, kynny, çulduzlanь хаqьndan uşaq ete turqanlajlarьna Nasra Xoça yslerine varadь. Alanь viri:

— Nasra Xoça! i-i-i çanь aj cьqsa esgi aj qajrь ketedi, anь ne etedile? dev sorqandь.

Nasra Xoça çuvavxa:

— Çanь aj cьqsa esgi ajnь tuvrav çulduzla etedile—degendi.

Iclerin tьşlarьna ajlandьrқandьla.

Өmyrynde mezigit—minara көrmegen bir adam vla Nasra Xoça şaharda ketiv vara turqanlaj ol adam minaralanь varmaqь vla kergyryv:

— Xoça! vьla neledile, nege çarajьla? dev sorqandь.

N. Xoça:

— Nege çaraqanlarьn ajtalmam...

Qonaq:

— Qalaj ajtalmajsа, sen ajtalmasaң kim ajtalьrda?!

Qonaq qadalqandьda qojmaqandь.

Nasra Xoça em axьrь:

— Vьla esgi xujuladьla, icleri voş volqanьnda kevdirir ysyn iclerin tьşlarьna ajlandьrқandьla.

Qujruq uzaqda tyldy.

Çanurlu, vatmaqlı bir kynde Nasra Hoça eşegin satar innetli volub vazarqa tevretedi. Çolda vara turub Nasra Hoçanı közleri eşegini qujruquna ilinedile, qarasa vatmaq qatıv tura. Hoça bu halıv uşatmaj hajda çyregi qyjnalıroq qaladı; vazar malqa qarav bu qujruqnu korsele eşegin kirlidi, dev almazla, dev tıñıszlanıroq qaladı. Sonra virda volmaqanıvnda eşekni qujruqun artıvndan kesiv eşekni sırtıvnda maşokga saladı. Bu halıvnda eşekni vazarqa syruv varadı. Sonra alıvıcu eşekni alıroq keliv qujruqun kergeninde:

— Aj anasıvıv bu igi eşekni qujruqu volmaqanıv qalaj amandı, anıv men anıv almaj qojmaz edim—deydi.

Nasra Hoça:

— Sen alıvıv esen kel, vaqasıvna çaraşsaq qujruq uzaqda tyldıvı..

Qavıv ahıvıvma, dunja kore sıvqanıvma.

„Ahıvrat vardıv, adam ölgenden sonra tiriledi, anda mun-kağ-nakir dev eki mөlek soruv etedile“.. daqıvda alaj—alaj ajtvlaqa, allaj avazlaqa Hoçanıv çyregi ijnam volmaqandı. Adam alanıv qalaj etiv sıvnasıvnda, kerti - ötyryk volqanlarıvıv qalaj vla vilsin dev ojlaşa turqandı.

Bir kyp xonşularıvıvndan bir—eki sav çasıvıv saqıvıvıv:

— Meni ölyrge zamanıvıv çıvuqlaşxandı, maña bir qavıv qazıvıvıv—dev tilegendi.

Bu çasıvıv da razıv volub Nasra Hoçaqa çol çanıvnda qavıv qazıvandıvıv.

Hoça bir kyp vek ertile qovıvıv, varıvıv çasıvıvıv birgesine alıv qavıvıvıvna kiriv kesin vasdırtxandı. Tilev qavıvıvıvıv ıvy syremde dunjaqa qaraj tururqa bir teşik qojdırtxandı.

Bir kesekden qavıvıvıvna usıv keliv bir gıvıvıv quş qonqandı. Munu keryv Hoça qolun aqıvıvıv teşikden sıvqarıvıv sermegendida quşnu ajaqıvıvndan tutxandı. Quş ıvıvıvıvna, N. Hoça da ijmev qanatlarıvıv qadıvıv dıvgalas ete, tıvıvıvıv turqanlav çolnu töben çanıvıvndan çykly ulovlanıv syruv çolovcula sıvqandıvıv. Aıv çykly atla, eşekle, qadıvıvıv çolnu ıvynde quşnu qanatıv tıvıvıvıv turqanıvıv keryv haman vıvıvıv çarıv ıvıvıv çyklerında ojıv xalekge tevregendile.

Çolovcula bu halqa seir volub bu ne zatıvıv dev savıvıv kel-sele bir qol çer teşikden veri sıvqıvıv quşnu ajaqlarıvıvna qadıvıvıvıv

tura. Tartxandьlada quşunda alqandьla. qolnu ijesinda qovar-
qandьla.

Хоҗаға: «Nek etgense ыллајла?» дөв sorqanlarьnda:

— Men qabyr ahlьladanma, dunja көre, hal ынај aјlanama
degendi anь bla vaşьn alьrqa umut etgendi. Amma җolovcula—
асыv volqanь bla:

«Ma sana qabyz ahlь»—дөв, qaqa vaşlaqandьla da Хоҗань
kөzyn—qaşьn qan җuqu etgendile.

Ol kyna elde Nasra Хоҗа өlgendi, vasyrьlqandь—дөв ха-
par ullu!..

Erni burnu qan җuqulaj Хоҗа salqandьda elge kelgendi.

Sav xalq, Nasra Хоҗа axьratdan qovuv kelgendi, xapar
sorajьq dөv meзgit allьna җьjьlv, Хоҗань da saqьrtxandьla.
Birleri turuv:

— Хоҗа ne көrdyң? ne var ne җoq, дөв sorqandь.

Nasra Хоҗа:

— җamaqat! җolovculань ulovlarьn yrkьtmegenne voş qor-
qasьz bir zatda җoqdu!

Menda anь saqьş ete tura edim.

Nasra Хоҗа көgetge өcyrek volqandь. Kesini teregi, satьv
alьrqa da qatьvu volmaqanьnь sөvebinden ыdajalmaj bir kece
virevny tereklerine kiriv axşь uvatьv tonav maşok bla bir
alma җьjоqandь. Olda maşoknu vaşьn qьsarqa auzvavun ыblaj
alqanlaj artьndan terekleni ijesi şьqьrtsьz kelgendi da tut-
xandь:

— Sen kimse, ne aјlanasa mьnda?

— Men җolovcuma, xaparьmь aјtajьm:

Tynene, inir ala seni tereklerini җань bla җoltun aşьqьş
ketiv vara turqanlajьma, bir qatь җel uruv meni veri atьv ijdi.
Meni gynaxьm җoqdu!

Хажь, ви capraqlань, vutaqlань ыblaj kim uvatьdь?

— Da, alanьva җel meni terekge keltiriv vergeninde menda
sөvdьrьlv, ol vutaqdanda, vi vutaqdanda tutama dejda uzala,
qoluma tyşgenin qьsada qьrqa dьgalas bla, amalsьzlvq bla uva-
tьv tyşyrgenme.

— Хажь, а ви almalanьva ыblaj keblev maşokga kim
җьjоqandьda?!

— Anьva... vi saqьtҗьqda menda anь saqьş ete tura
edim!..

Анъ қојуқузда аңа ʒукур етегиз.

Çuma кун çатақат меъгитге çыьььв намазнъ да воʒарқа етив турқанлај кесигерекда волув Nasra Хоça çетгенида, киʒиге ыламай, намазнъ да етмеј тережеге қарав һаман:

— «ʒукур, ʒукур»—дерге қалқандъ.

Çатақат намазнъ воʒав дува ете тебреген заманда афенди аравça оқув:

— Bizni soqur asxaq etmegen allaxqa ʒukur—degenin. ʒtiv Nasra Хоça:

— voj, afendi, toxdaqyz, allax acylansa soqur asxaqda edi, anь qojuquzda (terezeni kergyzyv), arь qaracьqyz, ol yjeni koremisiz, ma anь qanatlarь volmaqanьna ʒukur etigiz. ansь ol qanatь volsa edi, ucuv keliv yjlerigizni vaʒьna qonama ev ojub-ojub salьr edi.

Қајоқьрмаз аньда бер...

Nasra Хоça çуқлав турқанлај kim esь da tyʒynde аңа тоуз сом бергенча воладъ. Alaj volsada Nasra Хоça:

— On som çetdirmesen allyq tylme—dev аььььа una-najdъ.

Bir kesek zamandan yjanadьda qarajdъ, çuqda çoq, som qaj kepek bergenda kormeјdi.

Ol saqat vaʒьn çasdьььа salьv kezlerin çumuv, qolun zatyv:

— Ber, qajoqьmaz, toquz somnuda alajьm—dev qьcьr-andъ.

Soruvum voʒalqandъ derme.

Nasra Хоça bir кун хонʒусундан-tijresinden adamlaqа:

— Men oьsem meni esgi qavьrlanь birine salьv qojuquz—dev tilegendi.

— Nek? —dev sorqanlarьnda, alaqa çuvavxa:

— Munkir Nakirle kelsele, «meni qavьььm esgidi, meni soruvumu ertde alqandьla»—derme, degendi.

Bizni veri kocyrmeјmisiz.

Kece Nasra Хоçань yjyne urucula keledile.

Nasra Хоça vьlanь kelgenlerin emda pec yjynde volqanьn çьььь ketiv tevregegenlerin kore turqanlaјьna çuq atmajdъ.

Urucula cььььanlaј vuda alanь ьzlarьndan kesi çatxan teʒe-in—çuvurqanьnda kolturyv tevreјdi. Alada vara vu da vara, alada

vara vi da vara em axьb urucula bir yjge kiredile, vi varьv ol yjny vosaqasьndan arь kirir onov etgenlej urucula biri keryv:

— Sen kimse, saqa mьnda ne vardь, dejdi. Nasra Xoqa arь cunavxa qьzmaј—acьvlanmaj:

— Da, siz meni veri keryvmejmisiz?

Ekisini aralarьndama...

Nasra Xoqa ьašaqaп šaharda eki ullu vaj volqandьla. Eki vaj Nasra Xoqaп, Nasra Xoqa da alapь cьrt keryv volmь qandьla. Nasra Xoqa vi eki vajdan har ьerde tarьqьv alarь artьqьbьlaqьp, amanьbьlaqьp sanav ьyrygenin eštiv eki vaj Nasra Xoqaqa vek acьvlana volqandьla.

Bir ьolda Nasra Xoqa oramпь ozuv vara eki vajda oramпь bir ьapьndan munu tava kele turqanlarьp keryvendi da, ьalla qьda turaqlasa da ala da munu keryv:

— Alaj toxda! dev qьcьrqandьla.

Nasra Xoqa toxtaqandь, vi eki vaj eki ьapьndan ьre turьv aralatьv usyne dunjapь quja kelgendile. Sonra vajlapь vi sɵlešiv—qьza ketiv:

— Sen ne hajvan tylse ne da teli tylse—dev acьvlanпаны da, Nasra Xoqa:

— Tyz ajtasьz, men telida —hajvanda tylme, ekisini aralarьndama—degendi.

Ol cьrqan ne edi eken?...

Xalqпь oпun alьv, uruv, ьegiv ne tavxan artьqьbьp eti turqan bir vij volqandь. Vi vij vara varьv alьппan etgendile. Adamla keliv Xoqaqa:

— Xoqa, xalqпь qanь iciv turьvcu vij alьппandь!

— Qalaj alьппandь?!

— Alьппan qalaj alьnadь, teli volqandь, vašьndan aqьl qalmaj cьrqandь!..

— Asdo, men apь vašьnda aqьl kɵrnegen edin, aravin ol cьrqana ne zat edi eken?!

Bylaj tutuv turuquz?..

Nasra Xoqa vla bir vaj onovcunu aralarьnda ullu dav—uruv cьqьv Xoqaпь sydge vergendile. Syd qarav Xoqaпь tutmaj azavxa vujurqandь. Xoqa vi xaparnь eštgenlej ol šahardan vi vašxa šaharqa qacьv ьolqa cьrqandь, Xoqaпь alaj qacxapь seziv ьzьndan mьrtazaqla quva tevregendile.

Хоџа бир заманда ес етiв ъзна қарақандь. Қераса артынан бир сьрув мыртазақ сьрув џетiв келе турқанларьн көрүв, џолу тарьнда бир гампил қажақа варьв сьртьн қажақа тiрев тохдажьв. Бир аздан мыртазақла Хоџақа џетедиле:

— Сен кимсе, Хоџань озув көрмединьми?—дев сорадьла.

— Хоџа бу сақатда ылаждан арь таşайды, ол қыжьн тылду, нь џетериксиз. Амма қара валах ма ылаждан озмақлықды. Қажань сьртьмь тiрев мен тутув турاما ансь оjulub бизни ыасьв жоғарьқды.

— Да қалай болсун не мадар?!

— Siz ылаж келив бу қажань кычлы тутуқызда авдурмаж уруқуз, мен ерlej бир тiрев мадар етеим. Ijiv қојув кесигизни ыасдыртьв халек етдирирсьв, сақ болуқуз!

Хоџа бу сөзну айтьв һаман қасьв қутуладь. Мыртазақла да қажақа қадалқанлаж кес волув, көз ыажланьнсьв турадьла. Амма кишда алақа тiрев келтирмегенин емда келтирмезин еслев бир-бир қажадан ажьгыльв сасьладьла.

Қыјнальсамда орнuna салдым.

Аж џарьқ бир кецеде, Nasra Хоџа селек ыла сув алырқа ар-ыазда хујуа кеledi.

Қараса ајнь suratьн хујуну icinde (судда) көреди. Кеси кесине «аж џазьла, не төвенликге тысгенси!» дев џырегі қыјналадь.

Сонра celegin хујуну icine џьсьм ыла салындыгьв ајқа илинден волур degen заманда һаман қара мыльк атьв tartadь. Селекни icine сув толув сьқа кеledida хујуну tamaқында ақлацла-қа илинiv тохдајды. Хоџа anada қарамай кыс етiв, ажақларьн тiрев тarta ketiv џьсьмнь yzedi. џьсьм yзылгени ыла Хоџа џь-қыльв сьртьндан тыседи, қарав көкде ајнь eslegeni ыла ылај ајтады:

— Ыһь... қыјналқанда etdim алај болсада ајнь орнuna салдым.

Sen алырса.

Nasra Хоџа орамнь ketiv vara турқанлај војнuna бир џум-дuruқ tijedi. Ijgeniv қараса; ол таньмақан бир adam.

— Nek urasa, не işin vardь uruқа?

— Men seni şoxларьмдан бирине ушатьв urdum кес мені, мен tersme!

Хоџа бу adamнь tilegim қабыл etmej ань sydge (mahke-mege) tartadь. Mehkemedede syd etgen қады ол adamнь şoxu

boladı. Xoça ana tarıqıvun ajtsa da ol qulaqqa igi alma
Xoça da alaj qojmajdı. Em axırb qadı xoçaqa:

— Ol seni urqanbca senda anı keriliv bir ur—dev
etedi.

Alaj bolsada Xoça mıña razı volmajdı. Ururqa da u
majdı. Soıra qadı:

— Alese urmaj eseñ bir som alda razı vol dev ol adam
axçasın alıv kelirge uyne ijedi, emda vıljaj vla işni voşaj
umut etedi.

Xoça talaj saqatnı saqlajdı, ol adam kelmejdı. Xoça n
aılav, qadıbnı vojnuna zañ dev keriliv uradıda;

— Meni saqlarqa zamanıñ çoqdu ol somnu sen alırsa
dev sırbv ketedi.

Bek igi sıltavdu.

Xoşularıñdan biri Nasra Xoçanı eşik alıña keliv çiv
tilejdi.

Nasra Xoça yige kiriv ketiv bir az turqandan sonra
qadıda:

— Çivni vsyne aşıb çajadıla, voş tyldy—dejdi.

Xoşusu munu sezyne kylyv:

— Xoça çivgeva qalaj aşıb çajadıla, ola nege uşaq
sıltavdu?!

N. Xoça:

— Şoxum vermezge sıjgenne vek igi sıltavdu, andan t
sıltav tavılmaz!..

...tışergedamı kelmejdı?..

Vajıtm kyn Xoça çumaqa varadı. Xoça saflanı aralar
sırbv terge öterge umutlu volsa da muqazin xıbn-xunu e
artda toxdatadı. Bu közyvde afendi avaz berirge minvara
minedi.

Amma xalq tıblaj-tıblaj bezedile, afendini tauşu sırtaj
dı. Soıra bir zamanda afendi:

— Çamaqat! Men sözge cemersiz volmaqanım siz
bilesiz, amma bu saqatda esime bir çuq kelmejdı.

Nasra Xoça ol saqat minvaranı qatıña varıv:

— Afendi, esine bir zat kelmej ese, minvaradan tışerg
damı kelmejdı?!

BİLİV SAHQANDYLA.

Nasra Hoça çolovcu voluv bir elni qyjььna kirgendi. Bek usav volqanьndan sevev bir yjny arvazьna kiriv usav icirigiz dev tilejdi. Adamlanь biri:

— Sautubuz çoqdu, ansь majna vөгgede suv-dev arvazda ici suvdan tolu vөгgeni kөгgyzedi vөгgeni. Hoça qarav tyvunde teşigine aqas cyj salьnv turqanьn kөгyv, aqas cyjny cьqarьv suv icerge umutlu voladь.

Auzun teşikge tuvra keltiriv cyjny veri cьqarqanlaj, suv vetine kycky uradь, Nasra Hoça vu işge qarav acьvlanьv:

— Seni vьlaj adevsiz cьqanьnь ucyn urqan volurla vu cyjny tamaqьna...

Sol ajaqьv avdezi çoqdu.

Ojid namazqa varqan çerlerinde Nasra Hoça avdez ala keliv sol ajaqьn çuvarqa unutuv qoьqandь da, namazqa ujuşxan kөzyvde qaz kivik bir ajaqьnv usynde өre turuv namaz qьlv vaşlaqandь.

— Hoça vьlajla nek etese, eki ajaqьnv usyne miniv turalmajььsa dev sorqandьla.

Hoça:

— Sol ajaqьnv avdezi çoqdu!

Vu voşlansa...

Nasra Hoçanь eki tanasь voladь. Vьlanь biri qalaj eseda orundan cьqьv ketedi da Hoça izlejdi, izlejdi tanasьn tavalmajьv. Sonra qajьtv keliv orunda tananь haman tyjerge vaşlajdь.

Soradьla:

— Hoça, vu gynaxsьz tananьva nek tyjese?

Hoça:

— Vu vьxьnsa andanda vek qacar, tyjyv tatьvun bildirirge kerekdi.

Aqьlьlanь sor...

Şoxlarьndan biri, bir kyn Hoçaqa:

— Nasra Hoça vu şaharda nellaj bir teli volur-dev soradь.

Nasra Hoça:

— Aqьlьlanь sor, ala azdьla, alanь sanarqa volur...

Maña kerek tyldy.

Bir molla bir çolda avaz vere keliv:

— Har adam bygece eki reket namaz qylyb çatsa allax axbratda ol adamqa allaj ulla hur qyzla berig, alañ ajaqlar çerde, başlar kəkge çete volluqdu—degenin eştiv, Nasra Xoça ornundan turadyda:

— Afendi, men ol reketleni qylyrqa oqaj demeyme, amma ol qyzla maña kerek tyldyle, aladan ese qart qatnyñ bla qalyrqa syjeme.

— Nek?

— Da, ol qyzny baş qojnumda volub turqanlaj ajaqlaryndan xarağm volluq tyldy!..

A x, ç a ş l ь q..

Nasra Xoça bir çarğ varlyq volub bir atxa minerge kyre sedy-kyreşedi amma minalmajdy. Myña bylyqlyb:

— Ax, anasny çaşlyqa, çaş zamanym qajry ketdi—deñ seleşedi, soñra tögeregine qarav kişi bolmaqanyn korgeninde kesi-kesine:

— Aj seni, çaşlyqynda da çuqqa çaraqan zat tyl edin!

Ne vaşxalyqy vardy...

Bir kere Nasra Xoçany terilte ketiv çalqan, şaqatxa eltedile

Davlar bydaj ırlannann usynden volady.

Sydney allında Nasra Xoça çañlyb «vudaj» derini ornuna «arpa» dev dav ajtady.

Syd voşalqandan soñra Xoçany çalqan şaqatxa eltgen adam:

.. Xoça eşigimi çavdyñ vudaj derini ornuna arpa dedin, işni sezdiridinde qojduñ—dejdi.

Xoça çuvav beredi:

— Çalqan şaqatxa varqandan soñra syjse vudaj, syjse arpa bolsum ne vaşxalyqy vardy?!

Qalqan xalq ne eter.

Bir mollany axças kolge tyşedi. Molla tajaqy bla haman kelyñ suvun arğ berı qatşdyra turqanyn koryv Xoça mollaqa:

— Alaj etiv ne turasa—dev sorady.

Альвсцлань biri:

— Bu eşekni kişi alamьдь, қыльқсыздан тишине қарарқада қоймаждь соңра?!

Хоҫа:

— Men da ань сатарқа дев келтирмедим, meni ne azav сегив турқаньть халқ көрсин дев келтирдим.

Qalajьnda da voluquz...

Nazra Хоҫаға soradıла:

— Хоҫа, ɵlykny альв варқан заманда sal ақаснь қajsь ҫаньнда, қалajьнда варьрқа, керекди?

— Icinde varmaqьz ansь қалajьndada varьrьz!

Entda қыльқть etgense...

Хоҫа vazardan bir eşek satьв альв, vojnundan ҫiv bla та-қыв уjyne kele турқанлаj ҫolda bir vɵlek ҫaш тилешиv, birleri Хоҫань ешegini вашиьдан ҫivни сықарадь. Biri eşekni альв ketedi, birida eşekni ornuna kesini вашиьна ҫivни salьв Хоҫань ьзыьдан salьв keledi.

Arvazьna kirgeninden sonҫa Хоҫа ьзыьна aylanьв qarasa; ҫivge тақыльв adamнь көredi. Ol saqat;

— Sen kimse, eşek ne voldu?

— Men adamma, anam maңa uruшub: «seni eşek volub көreim» dev qararqanьnda eşek volqan edim. Endi seni qoluna tyшgenlej ҫanьdan adam voldum, bereket bersin!..

Хоҫа:

— Bar qora, bu ҫoldan sonҫra anaңь асыvlandьгьв aman қыльқ etme.

Bu sɵz bla adam ketedi. Ekinци kyn Хоҫа ertden vazarda vijaqь eşekni satьla aylanqanьн көryv, eşekni qulaqьна шыьв-даjдь:

— Aj, gjaur adevsiz, entda vijaqь sen aman қыльқ etivmi aylanasa?!

Etni ijisin satxan axcanь таушun альг.

Bir ҫarль adam ишев inirde уjyne qajьta turub oramda qatь ҫaңur ҫavadьда, qacьв bir et satьvcunu tykenine kiredi.

Bu adam alajda ajaq usynde qoltuqundan quru гьгьсьньн сықарьв ашajдь da ketiv tevrejdi.

Et tyken tutxan bu adamнь vosaqasьndan arь сықарmaj vojьnuna qadalьв:

— Ахсань vere var!—dev toxdajdъ.

— Ne ахсань, men senden çuq almadъm, menden ne izlejse?

— Nek, ma tykenimde etimi ijisi vla gьrçьnъdъ aşav varasada...

Ахьгь вьлань işleri Хоça sydyny ornuna qalъv turqan bir kəzyvde sydge tyşedi.

Хоça işge qarajdъ. Ekisinida soruvlarъn etgenden sonra, tykencige:

— Berlaq kel-dev keltiredi. Xurçunundan axca kisesin сьqarъv сьqьrdatadъ. Tykencige:

Qulaqъnъ çuvuq tvtda al! Eştemise?

— Eşteme!

— Nedi bu tauş?

— Ахсань tauşu!

— Xajda var endi!..

— Хаqъmъ verdir!

— Ахсань tauşun alda var!

— Хоça! Ахсань tauşu qalaj альnъ?!.

— Etni ijisin satxan ахсань tauşun альr!..

Qalaj tanъladъla da?

Xalq çьyьlqan çerde birevlen xapar ajta keliv:

— Arabstanda bir-bir çerle mardasъz issidile. Bu хьjsав-dan anda çaşaqan adamla çав-çalannac ajlanadъla—dejdi.

Хоça sekiriv qovuv:

— Bek ахşь, sonra anda erkişi, tişirъv qalaj vla tanъ-ladъla da?

Syjsem da аjъvъ çoqdu.

Хоça çaşaqan şaharda bir ulla vaj adam volqandъ. Amma qьzqanc degende өlemen volqandъ. Çalъlarъna it tegenede аş verdiriv, alaqa ajaqъnъ, qaşьqъnъ çyrytdyryrge kəzy qьjmaj tur-qandъ.

Bu vaj çolda Хоçaqa tybev:

— Nasra Хоça, ахсань sen da syjemise?—dev soradъ.

Хоça çuvav etedi:

— Adamъnъ qьzqanc, osal adamlaqa çalъnъc etmegeni ysyn syjsem da аjъvъ çoqdu!

Sonra kişdiga qajdadь!

Хоҗа еки фунт ет алыв келив қатынына хысьн етерге вужурадь. Қатынь хысьн қажыққа киргинци етнi киşдик қоратадь.

Иңирде Хоҗа:

— Қатын хысьн етдиңми?

— Қоқай, етнi киşдик ашақандь.

Бу сөзны еştgeni вля Хоҗа җайылыв бир киşдикни тутув келив вазманларына салыв сегеди.

Киşдик tamam еки фунт боладь.

Насра Хоҗа бу иште ullu сеирсинив кезi-кесине вьлај ајтыв сақбұха қаладь:

— Енди бу еки фунтну киşдик тarta есе ет қajdadьда, нева бу аurlуқ етнiки есе сонра киşдига қajdadь?!..

Bir kere tyzyne da bir varajьm.

Насра Хоҗа җаш заманында вьлај ет деген затны тyz терсине етив, вьлајтын бар десең аны терсине варыв турқандь. Хоҗаны атасы аны бу қылықны билив, бир затны етдирирге syjse терсине ајтыв тyzын етдиртив алај турқандь.

Бир кын Хоҗа җа атасы да тирменден ulov вля un кeltire җолда бир сувқа җетгениде.

Хоҗаны атасы ајтхандь:

— Хоҗа җашым, мен оқарыақта таş көcyвден өтеим, сен ешекни сувну сајы вля өтдырмеда терени вля өтдыр!

Хоҗа ојлашхандьда: мен қуруда атам ајтханы терсине варыв турама, бир кере тyzынеда бир варajьm, дев ешекни еltiv сувну ем терен җерине uruv җыгын да кесин да көмөйлге көмыв ијгенидi.

Meniki tyldy.

Насра Хоҗа тауқ қувурма ашaj турқанлај бир аfенди ysyne келив:

— Хоҗа ол ашақаның неди, менi yлышма?!..

— Meniki bolsa саңада берir edim, қатыньтықды!

— Да, сен кесиң ашaj турасада!..

— Маңа кесиң аша дев vergendi!..

Ҷоловцулуқда.

Хоҗа uзақ җоловцу болур muratда ешегине минив җолоқа сықадь. Алај болқанлыққа не kyреşив ешегин кезi ајтхан җолтун еltalmajды, ешек кезi tartхан җары алыв кетеди.

Ceget-caulladan da ötүv, bir talaqa cыqарqa Хоқаqa eki аqас ete турған adam түвев:

— Хоқа вьлај ters çarъ qajrъ varasa?—dev soradьla.

Хоқа çuvav beredi:

— Eşekni kefi tartxan çarъ varama!

Sen sav qalqanьna çьlajma.

Uşxuvurqa Хоқань qatьнь şorpa etedida issilej tevsiqe saladь. Har kimden alqa kesi colpu vla birni urtlajma dev аузу kыcly kыjedi, amma ьjliqьв Хоқаqa vildirmejdi. Qatьньнь көzlerinden çьlamuqla аqьв-аqьв varqanьп көгүв Хоқа:

— А, qatьп nek çьlajsa, ne volqandь—dev soradь.

Qatьнь:

— Anam xariv şorpanь vek syjuvcen edida ol esime tuşuv çьlajma!

Bu sözny ьzь vla Хоқа da colpu vla bir şorpanь көltүгүв urtlajdь, аузу kыjuv xaman dьgalasxa qaladь, көzlerinden çьlamuqla төnerejdile. Qatьнь munu eslev:

— А, kişi saпava ne voldu nek çьlajsa?

Хоқа:

— Ol igi anaң ölv, sen sav qalqanьna çьlajma!..

Çьqьlmasamda kesim тыşerik edim.

Хоқа eşekge miniv ketiv vara турғанлај savijle cыqана vla тыrtүв eşekni cocutadьla.

Хоқа usynde turalmaj eşekden çьqьladь.

Bu көzyvde savijle xaman төrt çanьndan:

— Vov, eşekden çьqьlqan, eşekden çьqьlqan! dev kыlvьv vaşlajdьla. Хоқа вьлаqа çuvavxa:

— Nege daur etesiz, yjyme çetgen edim, çьqьlmasamda kesim тыşerik edim!—dev çuvav beredi.

Alajdan-alajdanda вьлај igidi.

Хоқа bir talaj nøgeri vla eşeginда альв otunna cыqandь. Çolda eşegine tersine (artь альна) miniv varqanьп көгүв nøgerleri şoradьla:

— Хоқа, eşekge artьнь альна ajlandьгьв nek minese?

— Men tyz minsem siz meni artьmda qalasьz, siz alqa cыqsaqьz men sizni artьqьzda qalama. Andan ese вьлај minnenim igidi.

Beşim vardi...

Nasra Xoça asığaq volub vasdanь qolu bla uvucuna aıvь
auzuna bişduqlaj turqanьna birev keliv soradı:

— Xoça, vasdanь beş varmaqьnda vytövden tьqьv alaj
nek aşajsı?

Xoça:

— Meni altь varmaqьm çoqdu, beşim vardi—degendi.

Qajrь çaxanimge syjseda ketsin.

Xoçanь bir xan syjmegendi. Xoça da anь syjmegenin vi-
liv ana atajrьsnь qujub ajlanandь. Munu eştiv xan Xoçanь ol
şaxardan qoratyqьz dev vujruq vergendi. Vujruqnu Xoçaqa vil-
dirgenlerinde, Xoça:

— Ol ketsin, men ketallьq tylme—degendi.

Polisija:

— Xan qajrь keterikdi?

— Qajrь çaxanimge keterik eseda ketsin, ol varqan çe-
rinde qulu-qaravaşь bla bir ullu el vulluqdu, mena qart qatь-
nьmь kelturyv qajsь tavnu vaşьna sьqatьqma!..

Çaıurnu çamсь bla quvoqansa vulluqdu.

Xoça tykenden eki stakantuv aıvь keliv qьzьna veredi, «ke-
siñ da vьlanь sьndьrma» dev tyjub tevrejdi.

Adamlı:

— Bu gynaxsьz qьznь necik tyjese?—degenlerinde.

— Stakan tybleni sьndьrsava?

— Sьndьrsa, ajьelь volur, ol zamanda ne etsenda ete tu-
rursa!..

— A, volur volub, voşaqandan soıra urqandan, uruşxan-
danda bir zat fajda çoqdu.

Qacan verirse qajdam.

Nasra Xoça bir kyn cegetden qozla çьjьv keliv vazarqa
sьqaradı. Kөv vorc etivcy birevlen keliv:

— Xoça art vorcxa bir kesek qoz versena—dev tilejdi.

— Ne eterikse?

— Qozla bla orazama, auz asaıqьq edim!

— Bu ne orazadı?

Сьѳартхандан иги дарман җоқду.

Хоҗаға:

— Nasra Хоҗа! Көз аврувға ем иги дарман неди?—деп со-
радъла.

— Мындан алаға мені тишим авруваньнда сьѳартыв ох etdir-
dile, сьѳартхандан иги дарман җоқду!

„Вулѳанадъ“ deme, „yjalama“ de!..

Бир мolla қавырлаға кирип ваşын ениşге ијив җуғыгенин кө-
гүв Хоҗа аға:

— Вьлај etив nek җуғыјse—dejdi.

Мolla:

— Бу қавырлада адамлань җатханларьн көгүв җурегim ав-
рув, көлым вулѳанадъ, алань көрmez усун ваşымъ ениşге ту-
тата:

— Оқаж-оқаж алај deme, tyzyn ajt, бу адамлань көвусы
seni өтурык дуваларьнъ, җаравсуз дарманларьнъ зарань вля өлув
ketgendile, ol iş esime тыşув ваşымъ ениşге yjalъв tutama, de!..

Ојнарға сьѳар...

Nasra Хоҗанъ қатынь icli voladъ.

Savij таварға аврув җатадъ amma тавалмај көв қьјналадъ.
Қатынла харарнь Хоҗаға ајтадыла, Хоҗа:

— Тохдақьз, мен ань амалън vileme—деп, tykenden тыр-
ly-тырly ојунла, gokgala альв келив қатынньнъ җаньна saladъ.

— Хоҗа вьлај nek etese?

— Savij tylmydy, вьлань көрse ојнарға сьѳар da келир!..

Qalmaz edi.

Хоҗа шаһарда ханнь sydylerinden бирине тывев, ol бир ваşха
шаһарға nek варѳаньндан, ne көгүв келгенинден харар со-
радъ.

Sydy харар ајта келив dejdi.

— Ol шаһарда nele volmadъла! Biz варѳан кун ot тыşув
бир-eki adam кьјув өлдыле, ань екinci кунунде eki қутурған it
төрт адамньнъ қавдыла, усунcy кун yc adam сувға ketdile, төр-
тунcy кун бир elli альнъв алъ адамньнъ өлтырды, веşинci кун бир
ullu yj ојулув icindegi халқньнъ vasдъ, алънсь кун сув қовув

elni şaharnı talaj yjyn eltdi, çetinci kyn bir ariv qız kesni tartma bla asıv öldy... seginci kyn biz da qajıtdıq...

Bu sözlege tıñlav turuv Hoça:

— Şukur bolsun sizni alaj çenil qajıtxanıqızda, ansı endi anda bir ıjıq tursaqız ol şaharnı taş usynde taş qalmaq edi!

Тең болғанбыз.

Nasra Hoçağa soradıla:

— Hoça qarnaşından senden qajısqız tamadasız?

— Ketgen çıl ol menden bir çыл tamadağ devcen edile. Bı lajdan saqış etsen bı teң bolğanбыз.

Qatın sen da tyzse.

Hoça qallajla eseda sydyny ornuna qalıv bir az zamannı syd voladı.

Мына bir kyn bir-biri çaqalarından tutuv eki davcu davla rın ajtırqa keledile. Bu eki davcu sydy bolğan yjge közyv k riv dav a tıv vaşlajdıla.

Birinci keliv көv tarıqıvla ajtxandan soңra Hoçağa:

Men tyz meda oqaj?—dejdi.

Hoçada:

— Tyzse çańm, tyzse!—dev çıvav beredi. Ekinici davcud keliv kesini davun ajtxandan soңra Hoçağa:

— Oqaj Hoça tyzmeda xa?—dejdi.

Hoça мынада:

— Tyzse, çańm ajhaj tyzse!—dejdi.

Hoçаны eki davcuqada bu xalili çıvav bergenin eştiv turuv qatın aladan soңra keliv qadaladı:

— Hoça sen eki çavnu ekisineda «tyzse!» dev nek vardın Dunjada allaj syd volamığ?!..

Hoça çıvavxa:

— Qatın sen da tyzse!—dejdi.

Qalqanь qalaj tyrlendi.

Nasra Hoçаны eşegini vaşından noxdasın urlajdıla. Bir ek kynden soңra bir vaşxa eşekni vaşında noxdаны көryv dejdi:

— Asdoprilla, bu eşekni vaş, noxdasız bizni eşek bolsun soңra qalqanь tyrsyny, terisiva qalaj bla tyrlendida?!

Kişi qulaqqa almajdı.

Хоҗаның қатын өлгенінде көзынден бир тамсы ғыламуқ
ызмайд. Соңра ешеги өлгенінде ғылау, җағылыу, дунҗа-
ысуыне ғылад.

Хоҗаға сорадыла:

— Насра Хоҗа, қатынның өлгенінде көзынден бир тамсы да
ызмадың, соңра, ешегине ыллај бир кемсиз нек етесе?

— Қатын өлгенінде һар ким келив: «Хоҗа җазық, бушув ет-
е саңа андан да иги қатын тавылыр» дев қажық сөз бере едиле.
Тимма ешекге келив бир қажық сөз бергенда җоқду, аңа адам
алај ғыламань!..

Қараңыда қайдан билеим.

Хоҗаның бир теңи ыла кеси бирге бир ујде җатарға өс волаңан-
ыла.

Бир кесе сырақны җуқлатыу җатхандан соңра теңи:

— Хоҗа оң җанында серникни вери ат тытын қавындьығыға!
ев tileјди.

Хоҗа:

— Алан, телими волаңанса! кесени бу қараңылығында оң җа-
ым қайда волаңаның мен қайдан билеим!..

Ат тыл қуш да җетмеzedi.

Хоҗа ат савдырған җерге өгызге минив варқаньнда халқ
өрт җанындан кылырге, хиликке етерге қалқандыла.

Биревлен;

— Хоҗа ыллај затха җеңил ажақлы һажван керекди, бу аур
гызге минив не етесе?

Насра Хоҗа:

— Е-е-е җоҳум, мен муну он җыл мындан алға бир сав-
аның көргенмеда ат тыл қуш да җетmez еди!..

Sen da тышirmeј ајтсаң еdiva!..

Хоҗа оновcula турған ујлені бир мијигине кеси қулуғи ус-
н минив вара турғанлај вазхьсынь тувынден бир тауш ештеди, Ај-
аның қараса тувынде бирев еңішеге тыш деген ішараның етгенін
өгув ғышув варады. Варса бир садақасы садақа tileј..

Хоҗа:

— Кел өрге!. — дев сырғыв тебрејди. Садақасы да ызындан

сѣрадъ. Ваşьна сѣрѣандан сѣнра:

— Bar endi, sadaqam çoqdu—dejdi.

Sadaqasъ:

— Da, meni bu qadar mijikge sozmay sadaqa vermezini
vunde ajtsan ediva!

Хоça:

— Da, sen sadaqa izlegenini meni tyvune tyşyrmej vaşь
da turqanlajьma ajtsan ediva?!...

Ijnanmajsa...

Хоçадан хоңшларьнь biri eşegin xavx tilej keledi.

Хоça:

— Çoqdu-dev vermejdi. Bu kəzyvde eşek vavda oq
qa qaladъ.

Хоңsusu:

— Хоça, sen çoqdu dejse, eşek vavda turqanlaj, dev Хо
ль yjaltьrqa tьrmaşadъ.

Хоça:

— Menica aq saqallьнь sөzyne ijnanmajsada eşekni taus
na ijnanasa, sen ne tuqum adamsa?

Sen bilmejse, auzuңu qьs.

Хоça bir çolda ijnegin satarqa umut etiv bazarqa elte
amma satalmaj qajьtv kele turqanlaj şoxlarьndan biri tyvear

— Ber ijnekni men vek çenil satajьm, dev ьзьна тьjad
Ekisida varadьla. Bu adam:

— Ijnek buvaz, sytly ijnekdi, qarnьnda altъ ajьq vuzo
vardъ dev qьsьgv ijnekni qarav-qaraqьncь kəv vaqьrqa satao

Bir kyn Хоçань qьзьп tilej kelecile keledile. Хоçань a
льна ijnekni satxan kişi tyşyv, kelecilege dejdi:

— Qьзьвьз semiz qьzdъ, qarnьnda altъ ajьq valasьda va
dьl...

Bu sөzlени eştgenlej kelecile kylyv сѣрѣв ketedile. Qatь
çetiv ala сѣрѣanlaj:

— Teli-xonta bu sөzlerinə nege uşaqan sөzledile-dev q
daladъ. Хоça kefin vuzmaj, kesin tyzge sanav:

— Qatьп sen bilmegen zatьda auzuңu çetdirme. Ol sөz
volmasala edi vizni vazarda ijnegivizni kişi almaz e-di. Bu sөz
vla qьзьвьзнь da albьla.

Ol kesini aјъvьn bileди.

Nasra Хоҗаны вакхасына бир өгыз киреди. Хоҗа тajaқ izlev
Ilginci өгыз сырвв ketedi. Ekinци kynynde җoltun озув варҗан
arвань савьв җетив өгызун haman tyjув ваҗлајдь.

Jjesi:

— Ҷаным sen telimi volqansa өгызны nek tyjese?

Хоҗа:

— Sen тынҗ tur, ol kesini aјъvьn kesi bileди!

Har кун вајрам volqa edi.

Bir ac җы Хоҗа ајлана вагьв бир җаһарҗа киреди. Kirse,
amla ariv sibiriliv, халқ омақ kijiniв, аҗарьқ icerik erkin
gylyв турҗанын көреди.

Ozuv varҗan birevge:

— Sav qallьq bizde халқ асдан өле турадь, sizdeva аҗа-
qьн qalajqa atarqa tavmaj quturasьз, munu sevevi nedi?—
ev soradь.

— Da, vugyn vizni ullu vaјram kynyvuzdy, har kim qarьv-
ndan kelgenni etiv җарьqlanadь, keflenedi, ansь bizde kynle-
da sorma!

— Necik?

— Da, vaјla qutursalada җoqla, җарьыа җьjnальв җаҗайдыа.

— Aј, anasьнь, har кун vaјram volub tursa edi халқ җьj-
umaj җаҗарьқ edi.

Kijimni ne eteriksiz?

Хоҗаны көвден veri асьральв турҗан бир тоқлусу voladь.
vaz җаҗла бир tilli volub keliv:

— Хоҗа vugyn dunja, tambla axьrat vu qozunu ne eterik-
s, keseikda аҗав qalajьq-dejdile. Хоҗа razь voladь.

Ҷаҗла теҗинишiv, җалан көлек volub qozunu биҗiriv qajь-
a kirgenlej alanь kijimlerin җьjadьда Хоҗа otxa vasadь. Аҗај-
ыла, icedile, toјув воҗав kijinirge tevresele kijimle җoq.

— Хоҗа! kijimle qajdadьла?!

— Kyjdyrdym!..

— Alaj degen nedi, telimise?

— Alajдь, ij бир sorajьm, tambla axьrat volлуq ese сонга
za kijimleni ne eteriksiz?!

Kimge da kørýn....

Nasra Hoçany tijresi-xoňsusy çyýlyw Hoçaqra qatyn a onov etedile. Amma kesine çuq bildirmejdile. Bir-ekileri va bir tul qatynna söz tausus keledile. Qatyn erşi qatyn volady. Vylajqa kirgenden sonra Hoçaqra ajtadyla, Hoçada oqaj dem qatynny keltiriv Hoçany yjyne saladyla.

Ertidenblasnda Hoça yjden çyqyvv tevregen zamanda tyn Hoçany toxdatyy sorady:

— Aj, kişi, endi men seni çuvuqlaryny tanımayma, mejme, sen ajt, kimge kørýneim, kimge kørýnmeim?

Hoça aram-qaram etmej:

— Kimge kørýnsen da kørýn maña kørýnme ansy!...

Bytyn da qyşxa vek igidi.

Bajladan biri bir çerde ullu yj saldyradyy... Bu adam Hoçany qonaqqa saqyradyy, Hoçaqra tevsı keliv sıjlanady, sөleşe-uste ketiv birleri:

— Hoça bu yj qyşxamy igidi çajqatamy igidi? dev sorady. Hoça bir az saqyş etgenden sonra:

— Qyşxa igidi!..

— Nek dejse?

— Nek dejme dev, söz ycyn vizni yjny bir terezesi bir çanyz eşiği vardy, viz qyşda ol eşik bla terezeni etsen yjyvyz çyly voluv, zauq eteviz. Bu yjnyva yc-tört eşiği toqon terezesi vardy, vylany varyn da etsegiz qyş sizni yjygyz vınykenden da çyly vulluqdy.

Bu xysavdan qarasaq bu yj çajdan ese qyşxa igidi.

Men da tas volur edim.

Hoça bir çolda eşegin tas etgendi. Kyn uzunu izlegen tavmaqandy. Qatynny, xoňsulary qoşuluv izlegendile tavmaqandy.

— Soñra Hoça vetin sılav, haman şukur eterge qalqandy.

— Hoça alaj nek etese-dev sorqandy.

— Şukur bolsun degiz men eşekni ysynde volmaqany ansy men da tas volur edim.

Munu da vilmejmisiz?

Hoçany çaş zamanında savijla ojnaj varyy bir uzun vaş

esgi suruq tavadyla. Agy avduruv-beri avduruv qarajdyla, ne
zat volqanyn bilmej Hoçaqqa kergyzedile. Hoça:
— Munu ne volqanyn bilmejisiz, bu balta qyndy—dev
çuvav beredi.

Aqylyma kelgenni etdim.

Hoçanyn, eki myjyzy da çaja voluv bir qart ögyzy volqandy.
Hoça anyn kergeni sajn:

— Aj anasyn, igi saqan ol eki myjyzny arasyna olturuv
bir çolovculuqqa syqqa edim-dev suqlana turqandy. Bir kyn
ögyzny çatv turqanyn köyuv varv eki myjyzny arasyna ol-
turama degenlej ögyz vaşyn silkiv Hoçanyn atv ijgeninde Hoça
çartlav uzaqqa tyşuv çyqylyqandy.
Hoçanyn köly ketiv, arvazda çyqylyv turqanyna çatyn savv
keliv vaşyn da olturuv çylaj vaşlajdy, Hoça esin çylyv vaşyn
keltiruv:

— Qoj çatyn çylama, kertidi bir kesek çynaldym amma
kölyme kelgenni da etdim!—dejdi.

Qojuquz aqylyz hajvandy.

Bir kyn mezigte bir it kiredi. Bar anyn eştgen vla xalq
savv ol itni birer tajaq alyv tyjyv vaşlajdyla. Hoça bu halyn
köyuv, açvlyanv:

— Qojuquz, aqylyz hajvannyn allaj bir çynamaçyz ol vi-
liv kirmegendi, ma meni көrcygyz, men agy ömyrdeda kirirmemi!

Çajyn arasyn davv.

Bir adam Hoça vla cam eteri kiliv:

— Hoça sende nenca saqatdy-dev sorady.

— Bir çañyz saqatym vardy!

— Oqaj alaj demejme, nencaqa kelgendi?

— Uç tymenne.

— Oqaj, anyn sormajma, bu saqatda viz ne zamandavv?

— Çajyn arasyn da..

Tačyn atxanyn vilgen....

Hoça vazarqa bir guguruk syqarady. Çolda kesi kesine:

— Bu hajvannyn ajaqlaryn vajlav, azavyn veriv varqandan
ese voşlav alyma syreim, dev çerge voşlajdy. Guguruk çolnu

Bu çol meni kesimi qojuquz.

Xoça çañ yj işletgen zamanda har kim keliv, vylaj, alaj etdir dej, vuda kim ne ajtsa ańsa etdire varqand. Em axьr bir quçur yj volub eьqand.

Uj bitgenden sonra alqьxa kelgenlege:

— Nellajdь, çaratamьsz?-dev sorqalьnda, har kim çaratmaj rin eьjryub kele turqandьla. Xoça daqьda çañ yj işlete tevregedi. Bijaqь xalq keliv, alaj etdir vylaj etdir, dev onov etiv vaşlajьla;

Xoça:

— Çamatat! Ajьv etmegiz, siz kergyzgenca etdiribda kormym kesigiz oınaq çaratmadьqьz, endi kesim isletirikme, bu çol kesi aqььma qojuquz!

Birda qorqma, seni qolunda ol qojandan da nazik bolur.

Bir vaj, Xoçañ saqььv: «maña bir eger it tav, nazik sanьv, inice qarьnьv bolsun!» dev tilejdi.

Xoça, ajlata earyv bir ulla samьr itni alaçьda keledi.

Vaj:

— Men sana vylaj ulla tert sandьq itni degen edim, qoqu'aqьv, nazik ajaqьv it keltir degen edim!..

Xoça:

— Birda qorqma, seni qolunda bu bir kesek zamandan jtxañьca inice bolur!..

Qozlaqan oise seirmidi.

Nasra Xoça xoşularььv bir'nden bir çazannьv alev xavx qata turqandьda sonra bir kyn icineda bir gitce qazançьq salьv sine eltgendi.

Ijesi:

— Bu qazançьqa ne zatdь?

Xoça:

— Qazanьqьz qozlaqan etgendi.

Munu vla qaladь. Daqьda bir kyn Xoça vijaqь qazannьv xavx dev aladьda vermejdida toxdajdь.

Ijesi keliv, Xoçañ eşigin qaqьv: qazannьv verigiz, degenide;

— Qazanьqьz oigendi, vaşьqьz sav bolsun!..

- Qazan qalaj ɵledi?!..
- Qozlaqan qazan ɵlse seirmi etesel..

Andan saņa ne vardь.

- Birev Xoçań im vaşьna qaqьv dejdi:
- Xoça kɵremise, vɵrekle aьv varadьla?
  - Andan maņa ne vardьda!..
  - Sizge eltedile...
  - Sonra saņa ne fajda?!..

Aşьoьşьbьqdan icida çazьlmaqandь.

Bir çerde kelin kelgenin, ullu toj-ojun, artьqsьzda sьj-sьra sьjlav ullu volqanьn Xoçaqa eştdiredile.

Xoça eki kynden verida acьraq turqanь sevevli aşьq-buşu etiv, bir voş qaqьtnьda voş konvertge salьv haman kelin kelgen çerge savьv varadь.

— Ne xapar Xoça? Nek guzavasa? dev soradьla.

— Yjny ijesine qaqьt aьv kelgenme!-dev, qaqьtnьda aşьqьş bir halda yjny ijesine uzatьv kesi erlej tevsiqe olturadь. Yjny ijesi konvertge adres zat çazьlmaqanьn kɵryv:

— Xoça, munu tьşьna çuq çazьlmaqandьda!

— Bek aşьoьş kelgeninden sevev tьşьna oqaj icineda çazьlmaqandь.

Aьş-verişge yreneme.

Xoça vazarda bir gакьbьn on kepekge aьv, bir kepekge satar qalqandь.

— Bьlaj nek etese?-dev sorqanlarьnda:

— Xalal aьş-verişge yreneme!-dev çuvav bergendi.

Bьlaj volluq ese çuqda oqaj.

Xoça bir çel kyn tyjege miniv çolqatlanadь. Çolda aьv voliv auzuna quvut ata, anьda çel ucurada alada kete varqanьn bir qaumla eslev Xoçaqa soradьla:

— Xoça aşьoьşnьn nedi?

— Bьlaj volluq ese, çuqda oqaj...

Kördygyzmy, Хоçada ылај атады.

Хоқань кеңден махданнань ешитив, қара атхан çerге са-
дырадыла. Не қадар сылтава етив кыреşсeda қojмај ат, девşkok-
уи қолуна тутурадыла. Қарань тутув бир кере атадыда тижмејди.
Қааьда атады тижмејди.

Talaj kere атады, уралмајды. Бу тижмегенлені бирерин бирер
adamqa салы:

— Ol adamca atama, бу adamca atama дев варады.

Сонра қаллајле eseda қарань урады, ol сақат секирив қо-
суб.

— Kördygyzmy Хоçada ылај атады.

Ісін тьына ајландырадыла.

Хоқада бир қонақ келгенди, шаһарнь қыығында тижик иңі-
ге қотур қаянь көргызув:

— Хоқа ol неди?—дев sorqанды.

— Қатамақатнь арада хыјусу еди, ісін қотарыв көвдірірге
ісін тьына ајландырадыла.

Өтырык ese`sanada көр.

Bir kypse çer-suv көре Хоқа туроған шаһарға келеди.
Халқдан хоқань сөзге-хылаға устады дев ешitedi.

Men ань çerерме дев, Хоқада салыв калів sorады.

— Хоқа, çerни ортасы қалајдыв биле esен?

Хоқа еşegini art ајааьн көргызув:

— Meni еşegimi бу сақатда art ајааь туроған çerди.

— Alајь çerни ортасы болқаньн қайдан билдиң?

— Ijnanmaj esен өлелев көрда тыз болмаса sora сөleşirse.

— Axşь alај bolsun, көкде nellaj бир çulduz варды?

— Eşegimi tygy сақлы.

— Qajdan билесе?

— Sөzyme ijnanmaj esен sanada көр...

— Bek axşь meni сақалымда ненца тык варды?

— Meni еşegimi қујруқунда тык сақлы бир...

— Ne vla begitese?

— Bir тык сақалыңдан, бир тыкда еşekни қујруқундан сь-
қарыв варда тең таусулмаса ајыв ет!..

Bu andanda sýjlydy.

Hoça bazarda bir papugajny (söleşirge yrengen quşny) ulla vaqoqa satylyşany köryw keski kesine dejdi:

— Bu qanatlylany vaqalary ullaqa ketgen köreme, menda tauqubuznu keltireim.

Bu söz bla qajtyw pek aşloş bir halda tauqlaryny birin tutub alyw keledi. Hoça bu tauqqa şunjača bolmaqanča bir maxdavla saly: qyşywy ar—berki çyrytedi.

Amma kişi sormajdy. Burulubda qaratajdyla em axyry ol kuty quşny qatyna eitiv:

— Bu andan da ulla andan da qaruvlu emda sýjlydy, munu alyşyzy!...

Adamladan biri Hoçaqa dejdi:

— Hoça qoz vylaj bir qyşywy aylanma, bu voş tauqny allaj vaqoqa kim alyşydy?

— Any mýndan nesi artyşydy, nek almajla?..

— Ol kuty quşly, söleşe biledi:.

— Ol söleşe bile ese, vuda sözge tynylaj biledi.

Adam bir sözde tururoqa kerekdi.

Hoçaqa virev sorady:

— Hoça saña nenca çy boldu?

— Eki çyşyma çy!

Munu bla qaladyla. Toquz-on çy ketgenden sonra vija-qy adam qalaj eseda Hoçaqa tybev sorady:

— Hoça, sen entda savmusa, saña nenca çy boldu?

— Fki çyşyma!...

— Ajyne Hoça, alaj degen nedi? men mýndan toquz-on çyly alqsa saña tybev sorqanymdada «eki çyşyma»degen edin entda alaj ajtasa, bu qalaj bolur?

— Qalaj boluqdu, tyzdy, adam bir sözde tururoqa kerekdi.

Ölymden qacady.

Hoça bir kyn tykenden qozla alyw taş usyne salybla vly urub uvata kelgenlej bir qoz taşny tyvynden cartlav ketedi.

Hoça qoznu artýndan qarav:

— Seir tylmydy, bu hajvanda ölymden qaca biledi.

Munuda aşar.

Hoça talaj çolda bazardan xarvuz alьv kele tursada ke
çuq aşamaj qalada kete turqandь.

Bir kyn qatьnьna ajtadь:

— Qatьn mençe xarvuz çetdirmeј nek qojasьz?

— Kimgeda çetmeјdi, bir kişdik tyzelgendida alьv ketedi.

Hoça bu söznu eşitgen bla valtalarьn alьv kyvyrge sa
lьv kiritin etedi. Qatьnь: «vьlaj nek eьese?» degeninde;

— Som çarьmlьq xarvuznu eltgen kişdik eki somluq va
tanь eltalmazь deјsel?

Qatьn ersiz qalьr ediң.

Hoça çatxandan sonra, aj çarьq bla yjny qavьrqasьna adam
ca qaraldь syjeliv turqanьn көredi. Çajanь alьv, qaraldьqа tu
tiv atadь.

Ertiden bla kimni urqanьn көryrge turuv qarasa, çajan
oqu avasьnь belinden tijiv tura...

Munu korgen bla Hoça çerge oturuv haman şukur eterge
qaladь:

Qatьnь:

— Hoça allajla nek ete turasa? dev soradь.

— Qatьn! senda şukur de, men avanь icinde volmaq
nьm qalaj nasivьvьz edi, ansь sen ersiz qalьr ediң.

Tyşgyncy saqlasьn.

Nasra Hoçanь qatьna bir kyn ye adam keliv soradьla:

— Hoça төrt somnu usyvyzge qalaj yleşeik?

— Ekigiz ekişer som alьqьz, birigizda axca tyşgyncy saq
lasьn!..

Seniki volqanьn vilmeј aldьm.

Hoça ketiv vara çolda bir sьnнан kyzgy tavadь. Alьv qara
qanlaj icinde kesini suratьn көryv, anьda bir vaşxa adamd
dev:

— Aјьv etme, men seniki volqanьn vilmeј aldьm—de
vьzьna çerge salьv ketedi.

Çartъь kesi çylynуv edi.

Хоџа ваџ-саџал çylyуvcyge kiriv ваџьн çylytedi. Çylyв во-
саџанларьнда çарьт - ваџасьн сьџарьв берирге тураџлајдь.

Хоџань ваџьва қаџха voladь.

Çylyуvcy:

— Хоџа, çарьт ваџасьн nek бересе, tolusu vla бер!

— Meni ваџьтъь çartъь kesi allьна çylynуv edi!..

Tutuv воџаџанма.

Bir molla bir kyn avaz vere keliv:

— Aџura kynleni birini orazasъ eki aјььq orazadan sьjььдь,
бу kynlede oraza tutuџuz—dejdi.

Хоџа munu eџitiv aџura kynleni birinde kyn ortaџa de-
picin oraza tutadь.

Oraza ajda aџав aјlanadь. Munu көргенле:

— Хоџа sen oraza tutmajььsa?

— Men aџura aјьь kynlerini birinde çарьт kynny oraza,
tutuv sav aјьь valahьndan qutulџанма.

Qььq auzum çoqdu.

Bir alim хоџаџа keliv dejdi:

— Qььq soruуum varдь alань sana sorajьт sen kertida
Хоџа esеџ varььnada birden çuvav бер!

— Varььnada birden çuvav берирге meni qььq auzum
çoqdu.

Biri çetmeјdi aх...

Хоџа тоџузuncularь voluv bir qaum adam otunьa tevrej-
dile. Har adam ваџьна virer eџек eltedile. Eџekleni тоџузunda
Хоџань allьна etiv:

— Sen syrda vara tur viz ьььндан çeteik—deјdile.

Хоџа kesini eџегине miniv qalџанлань allьна syredi.

Eџегине miniv vara ne eseda esine тыџув eџekleni sanajдь.
Varььda segiz voladьla. Sekiriv eџегинден тыџув төрт çаньна qarav,
beri aјlanьь sanasa eџekle тоџuz!

Нь, varььda turadьla dev rahat voluv eџегине miniv çolu-
ma atlanadь. Vara turџанлај daџьда sanajдь, eџekleni sanь se-
giz voladь, ваџ tykleri өрге turuv, eџегинден тыџув төрт çаньна
eџек izlev savadь, amma çuqda көrmeјdi.

Qajtv k'liv sanasa eşekle toquz volub tura. Hь, tur
şojdula dev daqьda eşegine miniv çoluna atlanadı.

Eşekde vara turqanlaj daqьda sanajdı, eşekleni sanь se
giz volub qaladı.

Bu çol tamam aqьlyndan сыqarqа çetiv, eşeginden tyşy
«ax viri çetmejdі» dev çylaj turqanьна anь nөгerleri keliv ç
tedile.

— Ne voldu Xoça saңı?

— Eşekleni viri çoqdu... Varьda qajqь volub sanajды
eşekleni toquzuda tura!

Daqьda Xoçada eşegine miniv atlanadı. Xoça сыdajalma
daqьda sanajды, eşekle segiz volqanьn көгүв:

— Toхdaqьz vir kerekdi—dev qьсыradь, varьda sanajды
Toquzuda tura.

Em axьz Xoça kesi minçen eşekni sanarqа unutz ojun
nu andan сыqarqan aqьlatxandıla.

Bu allaj adamды кердыгызмы.

Bir kyn Xoça yj allynda өрге vla eңişge varьz:

— Allah bu saqatda on somdan kem axcanь көkden at
xanьqьnada almaz edim—dej turqanьn vir vaj tykenci eşiti
sьnarqа, Xoçanь allyna eslemej xurçunда tyjyв toquz som
atadı. Xoça sermev ally, qara ды, toquz som.

— A, xurçunuda vir somluqdu, tamam on som!—dejdi
xurçununa saladь. Ol saqat tykenci çetiv:

— Axcanь veri ver dejdi.

— Meni senden axca almaqanьmь varьz, sen telimi vol
qansa?

— Ol xurçun vla seni allyna axcanь sьnar usyn men at
xan edim, veri ver bu saqat!

Xoça vermejdі!

Tykenci xoçanь sydge tartadı.

Xoça:

— Usyn vaşьm amandь ansь varьz edim, virigiava vla ek
çanь suruq xavx versең varьz elim dejdi.

Tykenci veredi.

Ekisida sydny allyna syj liv davlaşxan zamanda Xoça se
kiriv turub:

— Sydy, çanьm men mьndan axca almaqanьm, bu allaj
osal adamды, tav m'ni usymde avamьda davlar—degenlej ty
kenci:

— Ajhaj, avada menikidi curuqlata menikiledile—dev tox dajdb.

Хоҗа:

— Ма, endi, җаным, sydy көрдүдүмү, бу адам тав seni затың davlarqada yjalmaz, бу allaj adamdb—dev toxtaqanь-да, sydy, Хоҗаның tyzge sanav, ахсаньда, аваныда, curuqlanьда Хоҗага qaldьгьв «ваг rahat бол» dev ijedi.

Bir җуqуда төгьlmegen edi.

Хоҗа vazarqа satama dev elek kivik bir te-ik maşoknu alьв vaғadb. Adamla:

— Хоҗа бу теşikli maşoknu kim allьqdb, boş keltirgense ansь—dejdile.

— Oñaj, теşik bolqanььqqa bir vyrtykda aqmajd., anam бу saqatda җynyn qotarqanьнда qarav turdum, теşiklerinden bir җуqu төгьlmedi.

Seni anaңьда сырт tavijj bolmaqanтьdb.

Bir җаңь kelin Хоҗага keliv:

— Хоҗа savijim җоqdu, qaratonma, maңa bir darman, bir madar etsena—dev tilejdi.

Хоҗа kesin kertda usda көrgьzeme dev:

— Qьzьm, seni anaңьда сырт savijj bolmaqanть edi.

Andan ese җьгььв ketgeni igidi.

Muslimanla saqal җьrytmegen bir zamanda Хоҗа saqalьн nar bььqdan җьlytyrge qaloqandь. Bir җoldava soradьla:

— Хоҗа, сен kesin qartaja tevregen bir esli qart, saqalь-дь voşlav өsmege qojmaj, җьlytyv mөlekleni y.alagьн nek cac-ьbrasa?

— Mөlek meni өmyrymde saqalьна, vaşьна mindirgen-и qoj, yьyne qonaq etivda көrmegenme, sonra meni saqalьmda mөlekni ne işi vardь?

Endi tavdbьqьz bolqaj!

Bir qaum savij, ajaqlarьн suvoja salьв davlaşa turqanlaj-агьна Хоҗа vaғadb.

Biri ajtabь:

— Endi ajaqlarьoьzнь qalaj tavarьqsьz, qatьşьdьroqansьzdь qojqansьz.

Ekinci savij:

— Men ajta edimda, endi ajaqlarьoьz varьda bir—birlerin qatьşьdьla da qaldьla...

Хоға вьлань qatlarьna keliv:

Men sizni ajaqlarьoьzнь tavdьrajьtmь!—dev bir сьвьq вь savijleni сьrtlarьna tartьv, tyjyv tevregendi. Savijle qьsьrьqda alyь birer çarь turuv qacxandyьla, Хоға вь halьqа qarav:

— Endi ajaqlarьoьzнь tavdьoьzda!..

Em тыңласьn emda eşitsin.

Bir çolda Хоғаqа soradьla:

— Igi adamнь nenca ьşань vardь?

— Eki: Bilgen adamнь ajtxanьna тыңlamaq kesini sөleşgenin biliv sөleşmek!..

Meni tyjerle, seni syjerle.

Tanış'adan biri keliv Хоçadan eşegin xavux tilejdi. Хоç ol saqat turuv:

— Varьv eşekge bir soraьm, razь volsa verirme—deketedi.

Bir azdan keliv vьlaj çuvav beredi:

— Eşekge sөrdumda unamajdь; «sen meni xa'qqa veri ajlanьrьvca volsa, em seni syjele emda meni tyjerle» dejdi.

Bu saqatda vizni vьla birge keliv kirdida.

Хоça ketiv vara çolda bir talaj tanьşь-şaqre tyvejdi:

—Keligiz, me..i yjymyda bir tanьoьz! dev alany alyь keliv yj allyьna çetgende:

—Toxdaqьz men yjge bir kiriv сьqajьm-dev kesi kiriv ketedi. Amma qonaqla saqlaj-saqaj vezgenlerindeda Хоça ekinci тыша сьqmajdь. Хоça keliv teşikden qarasa vijaqьla eşikni saqlav tural. Qatьnya:

—Var, qatьn! Ol adamlanь «çoqdu Хоça» deda ьzlarьna qajtar -dev i edi.

Qatьнь vilmegenca etiv:

—Siz ne saqlajsьz, Хоça mьnda çoqdu, ketgendi-dejdi.

—Da, tuvra вь saqatda vizni allyьvьzda veri kirdida!..

Уjny ісі қарапъ волапъ усун вѣлаjда ізлеjме.

Хоҫа, бир ҫолда уjнде қолундан ҫузыгун сьҫара-сала тур-
қанлаj қолундан тышув ҫузык тас воладъ. Хоҫа ҫузыкны ізлеjди-из-
леjди тавмаjдъ.

Соңура ешiкге сьҫыв арвазда ізлеj баслajдъ. Хоңшларьндан
бири Хоҫанъ не eseda бир зат ізлегенин көрүв:

—Хоҫа, арвазла не ізлеjсе?-дев soradъ

—ҫузык.

—Қайда тышыргенсе?

—Уjде!

—Соңра арвазқа сьҫыв ізлемөj уjде ізlesenә!

—Уjде қарапъдъ, көрмеjме, анъ усун вѣлаjда сьҫыв
ізлеjме.

Bu adam keliv qalmasa....

Хоҫаға узақ ҫерден бир қонақ келеди. Хапар атыша келив
ол қонақ деjди:

—Bizde бир vaj бир уj ішLETEDI, ени ҫыз аршын, воju ҫыз вѣ-
ҫырма аршын воладъ.

Хоҫа:

—Bizni шаһарда бир уj ішленедидә ени веш миң аршын воju....
дегенлеj ол шаһарда ҫаһаған адамлапъ бири тов дев ешiкден
ышәди.

Хоҫа харағын kesmej:

—Ol уjы воju ҫырма аршын воладъ.

—Хоҫа алaj degeniң dedi, ol не tuquм уjdy, ени воjuna
kelišmeгeн?-дев soradi.

—Bu adam keliv kirmese men анъ воjun enine kelišdiriv
итырьқ edim!

Men kesima kimmeda?

Хоҫанъ уjynden авасъ urlanadъ.

Bir кyn оғампъ кәтив барқанлаj birevny усynde urlанқан
авасын көрүв dejdi:

—Товасда, енди ол киши мен волаjым, соңура мен kesima
kimmeda?

Çuqumu izlejme.

Хоҗа бир җолда кесе араһна дерин не кыреһиҗ җулајал, мајды. Соңура туғув оғамда сьрһв вара турғанлајына бирев тувев: „Не ајланаса Хоҗа?“ дев сорадь.

—Çuqum qacxandьda anь izlej aјlanama!

Men sav zamanda vu җoltun varьvcan edile.

Хоҗа т-рекге өрлев, бир қув бутақны алһна оlturub artьn-дан кесе турғаньн бирев көрүв Хоҗаға:

—Сьрһльrsa Хоҗа, алај кесме дејди. Хоҗа қулаққа алмај кеседи, бутақда, Хоҗада тerekden җьгьльв тышедиле. Хоҗа ол са-ғат секирив қовув ол адамнь излев тавадьда:

—Sen meni terekden җьрһльгьгьмь vilgen qacan өllygьmь-да билесе, hajda aјt, deјdida toxdaјды. Bu adam vaһьn альроға кыреһсeda алалмај em axьгь:

—Seni aҗальн otunға varьv aғacxa yc valta urғанлај җe-terikdi, deјdi.

Ekineј kyn Хоҗа ол ајtxанca otunға varьv aғacxa yc ke-re valtanь urғанлај „ғndi өldym“ дев җьрһладь. Хоҗа ујуне келмегенінде адамла излеј varьv җerge aunav turғанлај тавь-дьла. Sal aғacға сальв elni җьгьгьна кeltiredиле.

Alajda talaj җol ајьгьлоған volub, alanь җajsь вla varьроға керек volғаньнь хақьндап сөз volадьла.

Bir zamanda Хоҗа vaһьn келtyрүв deјdi:

—Men sav zamanda vu җoltun varьvcan edile.

Tav şkolqada varьгь.

Хоҗаға алған қатынларь yeuncy ајьна қозлав ulan tavxандь. Ulan tuvғаньн еştgenlej Хоҗа savьв tyкенде varьv қалам тefдер, mereкев, daғьда ala kivik talaj zatнь алқандьда ke-гendi.

Хоҗаға sorадьла:

—Ғань tuvған savijge вьла ne керекдиле, nek aһьоғasa!

—Тоғуз ајнь ycге тысьрген savij, endi yc kynden şkolqа-варьвда теvрег!

Ne eterni vileme.

Хоҗа бир elge қонақға varғаньнда el җашла Хоҗань еһе-гини доғваһьн альв җаһьрадьла.

Хоџа муну көргени вџа елни џыџы:

— Дорванъ тавсаџыз тавџоџыз алаџ болмасада не етерими мен кесим билеме—деџ сөleşеди.

Бу сөзден савлаџ ел қорқадыла, вџаџа Хоџа вџзгеда вџ оџун етмесин деџ, варыда џыџыџыџы излев дорванъ тавыџ келтиредиле.

Вџевлен сорадъ:

— Хоџа, дорванъ тавмасаџ не етерик едџн?

— Уџыџызде вџ есџи маşок вар едџ, аны тџгџв дорва етерик едџм.

Дамлы етџв аşаџ вџлџк тџлсе.

Хоџа ет алыџ келе, вџевлен џолуџув.

— Хоџа, етнџ қалаџ вџşирлџксе?—деџ сорадъ.

— Аоруџу қалаџ есе алаџ!.

— Оџаџ, татлы аş ете вџлџкмџсе?

— Вџлџк тџлме.

— Мен аџтаџыџмџ?

— Аџтмада џазыџ вџр унутурма.

Бу адам етнџ қалаџ вџşирџлџгџн қарџытха џазыџ вџредџ. Екџ-сџн да алыџ келџв етнџ еşџк алыџнда вџарқанада сџџге таџады. Ол саџат вџр қуş усџв келџв етнџ келтыруџв кетедџ. Хоџа муну көруџв қарџаны џзыџдан:

— Боş, етнџ алыџ вџарқанлыџыңа вџрда махданма, дамлы етџв аşаџ вџлџк тџлсе, қарџыт мџдџдџ!—деџдџ.

Мџсџрге вџрыџ қарџыџм џоџду.

Вџевлен келџв Хоџадан:

— Маңа Мџсџрге џџерџк едџм вџр қарџыт џазсаңа!—деџ тџ-леџдџ.

Хоџа:

— Мџсџрге вџрыџ қарџыџм џоџду!.

— Аџыңе Хоџа мен саңа Мџсџрге вџр дџмеџме, вџр қарџыт џаз деџ тџлеџме!

— Менџ қарџытыџыңа анда оџуџаллыџ адам џоџду, џазџаны-мџ кесџм вџрыџв оџуџа қерек вџллуџма.

Мџнџ уџымеда вџр келџр едџ.

Хоңşуларыџдан вџрџ келџв Хоџаџа:

— Хоџа, ол қатыңың сџнџ несџк аман аџланыџсџду—

деџдџ.

Хоџа җував береди:

— Ајтхань тыз болса, ол мені ујумеда бир ајлана келир
еди.

Маџьз ахса...

Хоџа җаһ заманында кетив вара орамнь бир җаһында тизилир
олтурған ус соқур садақасьға тубејди.

Хурҗунуна қолун салып, silkiv ахчаларын зьорьдатадь ет-
да алаға ајлапъв:

— Ма ахса алырьз!—деп җуқ бермеј кетеди. Ус соқурда
қолларын узатыв қаладыла ол арлақ кетерге соқурла бир бирле
вля:

— Саһа берди, сен алдып, җаһьраса деп урушув халқны ус
лерине җьјадьла.

Ајһајда елли.

Хоџаға сорадьла:

— Патҗахть ulludu, елли—savансьть ulludu,

— Ајһајда елли ulludu. Елли myрзөв сыгыв vermese патҗах
аһданда өлыр.

Ғартьсын кесиме қој җын сасагьрма.

Хоџа ваһ-сағал җулывсьге киров ваһьн җулытыв җартьсьна
җетерге җулывсьв кесив Хоҗань ваһьн һалек етеди. Ғулывсьв һар
кесген җерине мамуқ җавьһдырьв вагьв агив Хоҗань ваһьн
бир җартьсьв қуру мамуқ волув қалады. Муну көгьуву вля Хоџа
җулывсьге ајтады:

— Енди sav вол, ваһьть җартьсьн алаллај қо!

— Нек?

— Да, җартьсьна сен мамуқ сасдып, енди бир җартьсьнада
мен кесим җын сасагьрма.

Кунден есе ај хажьрльды.

Хоџаға:

— Nasra Хоџа! Ајть хажьрльды, кунты хажьрльды?—деп
сорадьла.

— Кун кундыз сьғадь, ань қараңьлықны кетериге фадьдыв
волмајды, ај кесе сьғывь җагьтхань усун кунден есе ај хажьр-
льды.

Qыjnalmaqыз, sav voluquz.

Хоҗаны қатын ағуы җатады. Бір кын:

— Бар Хоҗа велім бір аман санҗа ваҗлады докторну келтир—деп иједи. Хоҗа арваздан тыгел таҗајоқынсы ызындан қысырад. Хоҗа қайты келив:

— Нек қысыраса?—дејди.

— Сансханым sav болду, тохдады, докторға варма деп сақырама.

Хоҗа бу сөзны ешитген влада тохдамай докторға дақды кетеди.

Вары докторну ешике қаратыв ајтады:

— Қатынмы сансхысы тутхан едидә сені сақыра сыққан едим. Қатын ызындан қысыгыв, сансхан тохдақанын, сені сақырыға керек волмақанын ајтды. Мендә сана вилдирге келдим енді sav вол, келив қыјналма!

Мені анда ішим җоқду.

Бір кын Хоҗаны ујне от тыседі. Бу харагны келив нықысда олтурив турқанлај Хоҗаға ајтадыла.

Хоҗа сырт қулаққа алмай җувавха ылај ајтады:

— Ујны ичинде мені ішим җоқду екивиз улеҗгенвиздә ујны ици, қайқысы қатынма, ешике ішерибиз маңа җетгенди.

Мен аны ішине қатысырық тылме.

Сув қујқанлар не аман волқанды.

Бір җахарны қызында ulla көлны көрув Хоҗа:

— Мал отларға җаравлу бу иги тызге сув қујув толтурқанлар не аман волқанды—дегенди.

Көз-қаҗ қалмаз еди.

Хоҗа вла бір нөгері ајлана варыв бір көв терекеге киргендиде. Тереклені тувынде сыртларындан җатыв бири-бирлерине:

— Бу қоз терек, бу алма, олда кертме терек, ај анасыныва, терекеде алма кертме битгенца харбуз-хаун битсе еди қалај иги воллуқ едил...

Бу көзывде Хоҗаны вағына терекден бір алма тышыв тјједи. Ол сақат Хоҗаны веті-қуту кетив, секирив турады емдә нөгерине қарав:

— Това де, бу терекеде алма-кертме битгенца харбуз-хаун битсе менде қаҗ-көз қалмаз еди.

Bir sorsaң ediva.

Xoça bir elge qonaqqa varadı. Qonaqvajь bir qьzqanc adam volqanь severli çuq ašatmaj sav kyn bla kecenі tutadı. Ekinci kyn, kynorta zamanda el icine sьqьv bir çьjьlv turqan adamlanь qatьna qьsьlv qarajđ. Qarasa bir molla avaz vere tura. Xoçada qulaq salьv tьnlajđ. Molla avaz vere keliv ajtadı:

— Issa pajqanvar kьkge sьqьv ketgendi.

Bu sьzny ьzь bla Xoçanь qonaqvajь turuv:

Afendi, sonra Issa pajqanvar kьkde ne ašav çašajđda?— dev soradı.

Bu sьzny ešitgan bla Xoça da uruv alqь sьqьv:

— Issanь kьkde ne ašaqanьnь qajqьsnь qojuv Xoça sav sutkanь çerde ne ašav — icьv çašaqanьnь bir sorsaң ediva!

Otunda:

Xoça otunđa dev bir qalьn cegetge ketedi. Aqacda bir igi çileikle kьryv alanь qava turqanlaj oqarь çanьndan bir aju anь tava kele turqanьn eslejdi emda Xoça qorqub terekni vašьna ørlejdi. Ajyda ol terekni tyvune çatьv axšamqa deri turadı. Ajy axšam volqanlaj terekge ørlejdi. Ajy ørge sьqa varqanь sajьn Xoçada ørgeden ørge sьqa varadı. Terekden yzuv alьv aju kertme ašaj keledida, al ajaqьn ørge tutadı. Xoça munu «senda alьv kertmeleni nek ašamajsa?» degenđe eltiv, ol qorqub turqanь bla:

— Ašamajma! dev qьsьgьv ijedi.

Bilmej turqanlaj bu acь taušnu ešitgenlej aju kesin terekni vašьndan atьv øledi.

Xoça ajyny terisin sojiv vojьnuna kьltyryv maxdanьv elni icin çьgьv yjune varadı.

Ne sөz vardь.

Bahir dev bir xan bla Xoça sьrt bir-birin kьryv volmaqandьla.

Xanьn ajaqь asxaq volqandь.

Beš çyzden artьq qul, allaj bir qaravaš çege volqandь.

Bu xanьn Cingiz dev bir øzyry (zamestiteli) volqandь. Xoçanь vytyv ьzlav, qanьn iciv turqan bu Cingiz degen bla anь mьrtazaqlarь volqandьla.

Хоҗа таҗада ханнь қуллағына тывесе ханнь аманлај тур-
қандь.

Бир җолда ханнь қуллағынан бир қаумқа тывев ушақ ете кел-
gendida, алањ бирлери ханнь җақлав сөleşгendi.

Хоҗа асвлянаңнанан не ајтырға билмеј:

— Seni ijmanь-diniң varmьdь? dev uruҗxandy.

— Bardь, senden ese meni ijmanьm igidi.

— Ijmanьd nedi, ol igi ijmanьdь bir ajt!

— Ijmanьm Bahir ханнь ijmanьdь.

Хоҗа ваҗ ениҗге қарап ушатмај тохтақандь. Хоҗань нө-
гери:

— Muni rajqanvarьnda bir sorsaң—degendi.

Хоҗа тьыјқ тывунден ьҗарьв:

— Neni sorluqsa, ijmanь topal Bahir volqanь rajqanvarь
Cingiz volluquna ne iҗegin vardь!..

Ањ таушу ertden vla сьқар.

Хоҗа vla нөгери кецге қальв ујге кеде, орамда урусу-
ла бир ешикни қадавун кесе турқанлајларына услерине варқандьла-
җуқтада ајтмақандьла да озқандьла. Нөгери:

— Хоҗа, таушун сьқармај ol qadavnu қалај кесеledile екен?

— Qajqьrma sen, ањ таушу ertden vla сьқар!

Тојқань vla қьјnamajьm.

Хоҗань еҗегин вөгу аҗав вьлај ајығылаңлај усьне varadь
amma ol saqat olturuv qalqan volmasa ne қьсьrmaјdь, ne
quvmaјdь. Хоҗаға soradьla: «alaj nek etese?»

— Qoj җазьqьnь toјqanьndan sonra қьјnamajьm.

Biriң-biriңi хақьна tijmegiz.

Хоҗаға sydlyk qalqan bir көzyvde eki davcu keledile.

Вьлањ бириси dav ајtxanda вьлај ајтадь:

— Men көce kesi yјymde җатьв җуқлав турқанлај тышымде
vu keliv җыз somumu зьңьг-зьңьг etdiriv аьв ketdi. Endi an-
dan veri talaj zaman ozsada qajtarьв vermeјdi..

Хоҗа vu davqa тьңьльв seir voladь. Ol биринден җыз som
аьв таваққа қујduruv дьңьгdatьв.

Davcuға aјlanьв soradь:

— Men bilgen vla vu senden axca almaqandy, axсань

tauşun alqandı. Senda bu aхcalanı tauşlarıñ alda ket. Ekinсi bir-birini хақына тije турмақыз!

Бер мента бир кере өлеім.

Birev Хоқан қонаққа сақырады.

Хоқанда кесинида аллына ажан салды. Амма кеси ullan colpunu алы, Хоқаға şaj қаşығын тутдурды. Ужы иjesи har urтлақаны сайын «voj allax өldym» дев алај ајтырға қалады. Амма Хоқа ажанға қуқ асuv etalmajды. Соңра em ахығы vol-мақаньда:

— Alan! Berci мента ol қаşық bla bir кере bir өлеім!— дев қолундан colpunu алы ажанға қараşады.

Dunjada sizden teli көрдym ese!..-

Eki хоншу кyn аллы bla ekisida yj allарына сықыр қолларыñ çайы дуva ete турқанлајларына Хоқа yslerine varady.

Қулақыñ салы тыңлајды. Biri ајтады:

— Allax sen маңа миң қoj бер!

Ekincisida көкге қолларыñ çайы:

— Allax маңада миң бөгу бер, алы миң қojun қырды-тырға.

Bu sözny ysunden ol eki хоншу bir-birlerine cavaдылада hajda çaqalaşадыла, hajda tyjüşedile.

Хоқа орсақа савы кyреşedi амма bir-birlerine қарышыр қалқанларыñ сеvebinden ајтырға қарыvu çetmeјdi.

Aғы tamam ахығына çetgeninde асыvdan еşegini ysunde қавсырны алы келив узунуна қары:

— Men da тynuca қарылајым, sizden teli adam көрдym ese—deјdi.

Qajdan bildiң?

Хоқа vazardan etegine қujub şavdalla алы kele savijle ojnaj турқанларына tyvegendi.

Beziri келив:

— O... savijle, meni etegimde ne volқаньñ vilgenде bu etegimde şavdalladan verlikme—dev қысырқанды.

Çаşықланы birisi:

— Ne vulluqdu etegindegile şavdalladyла!

— Алы саңа қайсы antsыз ајтды?..

Ajъv sizde tyldy, xandady.

Nasra Xoçany eşegi kece vla kynçe tas volub qalqandyda elni, şaharnь qojmaj Xoça eşegin izlev ajlana volqandy.

Bu halda ajlana varъv bir vaşxa şahardan kelgen bir adam-qa tyvejdi.

Ol adam Xoçany ne ajlanъnanьdan, ne çyrygeninden sorady. Xoça da eşegin tas etiv izlej ajlanъnanьn ajtady.

Soңra ol adam cam eteri keliv:

— Da, Xoça, mivarek! Sen vylajlada voş ajlanasa, seni eşegin bir ullu şaharda qady volub turady, sen any izlej esen aъv varъana!

— Soңra aңa ol daraçany tavarqa kim voluşxandy eken?

— Ol çerde bir xan vardyda ol voluşub, kesi tyjъnşib koryv eşegini qadyqa salqandy.

— Aj nalata, vile edim, ol qadybьrqa çararъqьn men sezgen edim, men quran oqusam ol da eki qulaqьn maңa salъlav tyjъlavcan edi, soңra vaşьn eņişge silke ketivcen edi. Men any qady volluqun andan da vilgen edim.

Bu sözleni ajtъv Xoça ol adam yretgen çolnu tartъv haman eşegi qady volqan çerge ketedi. Kөv çol çyryv vekda qьjnalqandan soңra şaharqa çetedi. Nedenda vek qajorъv etiv şaharnь qadybьn izledi. Qadybьn turqan çerine bir kesek zьntxьda, bir noxda da any varady. Qadybьn көrgenlej, eşekni caqьrъvcusuca zьntxьb көrgvzyvь ьşara ete vaşlajdy.

Qady da çuncuqandan ne ajtъьn vilmej qarav turqan halьnda Xoça varъv qadybьn vaşьna eşegini noxdasьn sala tev-rejdi. Alajda adamla Xoçaqa vu işni etdirmej tyjadьla.

Xoça asъvlanьv:

— Meni eşegime davuquzmu vardy, soruv-oruv volmaqan-laj qolumdan eşegimi tartъv any qadybьrqa salьrqa qajdan erkinlik tavxansъz? Bu işde em ters eşekni qadyqa vujuruv ajlanъn sizni ханьqьzdy-dev uruşady.

Qalaj ariv tişleri vardy.

Xoçany çaş zamanьnda atasь: «vişgen qoj vaş alda kel!» dev qasav tykençe çiveredi. Xoça qoj vaşьn alady, çolda көzy qararqa qalqanьnda, olturady da aşajdy. Voşaqanьndan soңra, quru aqarqan vaş syjekni any Xoça yjlerine keledi. «Qajda aldyntь?» dev sorqanlarьnda quru vaş syjekni tutdurady.

Atasь sorady:

— Munu eti qajda?

- Агьгь гьој волқандь.
- Тили гьайдась?
- Тилсир волқандь.
- Көзү гьайда?
- Согур гьој волқандь!..
- Да сонга муну неге алыв келдиң да?!
- Амма, атам қарасын қалај арив тишери варды!

Сегив нек ашамайма.

Хоҫа тькенден хурмала сатыв аладыда ујьне келтирив алаы сегив ашагьа қалады. Муну еслеген адамладан бирев:

— Хоҫа, хурмалагыны ашагьан заманда кесек-кесек бөлув неге сегесе?

— Тькенси маңа алгьан заманда сегив бергенси сонга, мен ашагьан заманда сегив нек ашамайма!..

Ҷохи волқаныңь билмедим.

Хоҫа қавьгьлаы иси вля озув вара бир ит бир қавьгьны қатында сөгелев турқаныңь көреди. Таҫ атыв «хирр!» дев кьрешеди амма ит хьгьыдав турқан волмаса кетерге унамайды. Хоҫа кесин ајьвльога санайды емда вьлај ајьтыв кетеди:

— Кесмеклигизни тилейме, мен ҫанылыдым, сен ол адамны ҫувуоу волқаныңь билмей едим.

Кесиникин кесин ашасана!..

Хоҫа бир нөгері вля ҫоловцулуқга сығадь. Азықга тохдагьан заманда Хоҫа гьгьгьныңь енци алыв енци ашав вьшлайды. Нөгері мыңа ајьтады:

— Хоҫа келсеңа бирге олтурув ашайық!

— Бир хьјлаң ҫоқ есе кесини гьгьгьныңь кесин ашасана!

Ујьлеринде edile.

Хоҫагьа сорадьла:

— Насра Хоҫа көк, ҫер ҫаратылмагьам заманда мөлекле гьайда тура edile екен?

— Ујьлеринде тура edile!

Билрге сыјь...

Хоҫаны бир адамга берлиги волқандь. Ол адамга тьвейме дев қорқогьандан ҫаны сығьы, қасыв, ҫалла в ајьланандь. Билмей турқангајь тьвев қалыма дев қорқув, аны сорув турқандь.

Bir kün oramñь өрге çol salıv Хоça rahat ketiv vara tur-
qanlaj ol adam tybegendida qalqandь. Anь көргенlej Хоça çe-
ñil-çenil atlav ol adamñь allьna varьv:

— Ol adamñь көremise, savmudu eken—dev anь kesin
kesine sorqandь.

— Kөreme, nek izlej ediq?

— Meni aña verligim vardь, bu saqatda aхçam volmaqan
közьvde tybev qalьr dev qorqub sorama.

A r t d a q ь n a...

Хоça ac volub keliv qatььna ajtadь:

— Ol igi savdalladan var ese bir qavdьrsaña!

— Boşalqandьla!

— Boşalqanlarь qalaj igi voldu, tişleribizden voşaj edik,
keslerida aman şavdalla edile.

— A, kişi men seni qajsь sөzьde ijnanьrqa vilmejme?!

— Şavdalla var esele alqьnnьrqa, çoq esele artdaqьrqa!..

Oqaj curuq satьvculadan.

Хоçань daqьda bir talaj qartñь birev qonaqqa saqьradь.

Baradьla, qonaqlanь curuqlarьna, sarьqlarьna qaraqan,
asьraqan adam volmaqanьn көrүv Хоça curuqlarьn teşedi,
ariv qaqьtxa culqav qoltuquna uradь. Tевsige olturub aşaj
turqan zamanlarьnda adamlanь biri Хоçань qoltuqunda qaqьt
сьrmaqanñь көrүv soradь:

— Хоça! Qoltuqındaqь ne eseda bir sьjь kitav volur?

— Bek sьjь kitavdь.

— Neni хаqьndan sө!eşedi?

— Çarьььqь!..

— Kitav satьvculadanñь alqansa?

— Oqaj, curuq satьvculadan.

Bizden artxa kelgenle aşarla.

Birev ozub vara Хоça kesini vaхçasьnda gitçe-gitçe terek-
çikle orunata turqanьn көrүv Хоçaqqa soradь:

— Хоça, vьla endi seni neçe çararьqьdьla? Bu gitçecikle
өsyv, çetiv aladan viz көget aşaqьncьda bir çaşaj varqja edik,
voj, voj, voj, zaman, çaşavdan qanarьq edik.

— Neni gьььldav olturasa sen allax yeyn, vizden alqja ket-

genle orunatxannъ viz aşajvızda, viz orunatxanlanıyda bizden sonra kellekle aşarla!

Bizni qazanda bir kesek et qalsa...

Nasra Xoça vazardan et alıv keledi. Alaj bolsada qatınyı yjde tavmajdı. Olturuv, ot etiv kesi etni vişiriv vaşlajdı. Bu közyvde xoşularından bir qaum çaş keliv qazandan bireri bir kesek et alıv körgen sıltav vla aşaj tevredile.

Birleri ajtadı:

— Aj anasınıva, bu etni tuzu çoqdu, tuzu volsa qalaj igi volları edi.

Ekincilerida qazandan etni sıqarıv qava-qava:

— Alanla, bu etge bir kesek sirkesuv çoşarqa ne vek kerrek edi, igi volları edi.

Ucuncylerida uzalıv qazandan bir kesegin alıv:

— Siz bilmejsiz, bu etge bir kesek şeker atılsa aman igi volları edi.

Xoça vıla vıraj ete qazannı icinde et qojmaj voşarqların biliv, qazannı sıncırdan alıv gözenne kijiriv:

— Bizni qazanda kesivizge da bir kesek et qalsa igiden da igi volur!

Sarıny-suvu qajıv çanıyda ese arı.

Xoçaqa soradıla:

— Nasra Xoça! Adam çuvunıan zamanda qalajqa ajlanıv çuvunıraqa kerrekdi?

— Sarıny-suvu qajıv çanıyda ese alajqa!

Çasdıqla vardıla.

Bir xan Xoçaqa vek acıvıladı, yjunde olturuv sıdajalma-ıan halqa çetedi. Em axıy: «Xoçanıv saqıv keligiz, men anıv vetine bir tykyreim» dev adamla ijedi. Adamla varıv Xoçanıv alıv keledile. Xannıv kesi turuvcu yjde kijiredile.

— Alaj toxda—dev xan Xoçanıv eşikden kirgen çerde toxdatadı. Xoçanıv alıv sıyremde ulla orunduq, orunduqnu usıne çasdıqla öрге dericin qalanıv, anıv arı çanıyda da xan oltura.

Xan Xoçanıv vetine erşı tuqum qarav:

— Sen meni haqımdan çetgen çerinde atajıvısla salıv nek söylese, seni men nencı sözyıv eştgenme, bir vaşxaıv volmaqan eşekse! Eşek vla seni aranda ne vardı!..—dev urışadı.

Xoça ol saqat ne kesek kefin tyrlendirmej çuvav beredi:

— Eşek bla meni aramdava ma çasdyqla vardyla!.

Mollalaqa soruquz.

Xoçaqa soradyla:

— Xoça ölgen adam ikinci tirilirmi?

— Siz munu mollalaqa soruquz, maña tirilse-qalsada vaş-xalyqy çoqdu, amma mollala any keslerine çaravlu ajta bilirle!

Bazarqa varama.

Xoçaqa axca tyşgen közyvy volub xarakter alyrqa bazarqa tevrejdi.

Tanyş adamladan biri Xoçany aşyqyş atlav ketiv varqanyn köryv:

— Qajrysa Xoça?—dev sorady.

— Bazarqa xarakter-xadek alyrqa varama, tavxanym alyv vaj vollarqa!

— «Inşallah!» del. «Inşallah», del!

— Quçursa sen, axşam ma qojnumda, vardym bazarda xarakter-xadek aldymda qajytdym, munda allaxny ne işi vardy?!

Men sav boldum qajytyqyş.

Xoça avriv çatady. Xoçany çuvuqu, teni çylylv yjyn tyq tyqlama etedile. Kesleri da olturub көv turadyla, ketmejdile.

Xoça tamam veziv:

— Endi sav boldum, siz da yjygyzge varyqyş!—dev ornundan qovady.

Kesimden da telige sanadym.

Bir çolda Xoçaqa soradyla:

— Xoça sen tuvqanly kesinden teli adam көргенмисе?

Xoça:

— Mьndan alqa yjymy eşigin-terezesin çanьdan saldyra edimda bir yj usdany saqrdym. Bu adam eşikni kenligin, uzunluqun öcelerge ne arşyn neda bir vaşxa zat almaj keldi.

Qulacyn keriv eşikni kenligin öceleledi, qulacyn alaj kergenlej, ölcisini vuzulmaj varyyna vutov aqlyyn ijiv, eki көsyn qollarьna qatdyqanlaj tyken tava ketdi. Bu halda vara turqanlaj alynda xujunu көрмеj çyqylyv xujuqa tyşdy, xujunu icinde da qollarьn kergenlej tura edi.

Xalq savəv səqarəqə kyreşgenlerinde.

— Çamaqat, qolumdan tutmaqəz, olcesin vuzarsəz, saqalymdan tutuv səqarəqəz—dev qəsrə edi.

Men bu adamnə kesimnə da telige sanadm.

Bolurmu oqose.

Xoça vla qatəpnə çaqaqə olturadyla. Qatəpnə turuv otxa saləqə çarqala keltirudi, Xoça otəqəpnə əlv otxa otun saləqə qojmajd. Qatəpnə ajtad:

— Xoça ket, otxa otun salmaqoj.

Xoça turuv sarəqlarəpn kijiv ketedi. Elden səqad. Birevgen tybev:

— Alan; varsən meni qatəpnəmə bir sor, volurmu oqose entda arlaq keteinuni?

Men qalqanlaca alaj acəq adam tylme.

Xoça turqan şaharda Bahir dev bir xan volad. Bu xan kyn sajn bir zat vla xalqnə qəjnajd. Bir çolda şaharda bir-qaum adamqə bu xan vllaj vujruq veredi:

— Eki kynıy icinde har kim biografiyasəpn çazəv maqa ver sinle...

Bu vujruqnu har kim tolturuv, biografiyalarəpn qaqətləqə çazəv veredile.

Xan qarav atasəndan-anasəndan çarəlyəq vla kelgenleni bergən qaqətlarəpn har kimni kesinə zor vla sajnətv çuiduruv tevred. Xoça munu eştedi. Kesini biografiyasəpn xəsnəlaqə çazəv vaqad. Xan Munu kəyuv acəvlanəv soradı:

— Sen biografiyañ nege uşaş zatxa çazqansa, meni xanləqətmə xurmetin etmej bu ne işindi?

Xoça:

— Da tyzdy, sen ullu adamsa, alaj volsada meni biografiyamə oquqanlajəpnə maqa aşatəvəqsa, soñra men qaqət aşarqə qalqanlaca alaj acəq adam tylme, aşasamda xəsnəlanəv aşajm dev biografiyamə, xəsnəlaqə çazəv kelgenme!...

Talaj adamqə ajtxanma.

Nasra Xoça kec ete bir şahardan səqəv yjune keke volqand. Adam çatəv vosaqəndan soñra elni qəjəvənda kəyurge kirgendi. Qarasa ol çanəndan birev atxa çamci uruv çəyldav

afendini keredi. Erlej көпүр тывине кирив kim волчаньна чаşьын
арайды, омақ волув ол elni afendisi озув варчаньн көреді.
Хоқа не сақьş etivda afendini бу заманда кеси чаңьз қайр
варчаньн билалмайды. Қайр варadı, дев век қайрлы volady.
Мен ахьр сьдajалмай, «мен бу afendini қайр варчаньн билмеј
ојмам» дев olda ань ьзьндan теbreјdi. Afendini qaraldьсьн
өзынден ьсхьндьрмaj vuda vara olda vara бир elge kiredile.
Afendi elni қьйьгьндan hazna uzaq varmaj бир арвазоға бурула-
ды. Ујну еşiklerin қағадь. Еşikле асьлоқанлај afendi мыллык атьв
іге тықьладь emda заң дев еşikleni etiv қьльсьн saladь. Хо-
қа савьв келив еşikге қулақьн салыв тыңьлајды. Тыңьласа:

— Зор вля ујyme kirirge не işiң vardь, ket сьқда!—деген
өзле вля бир тысьрьв қьсьрьқ ete турчаньн ештеди. Хоқа işni
тыңьлајды ьзьна ајланьв, секирив afendini атьна minedida hajда
қьйьтыв elge keledi.

Атьн орунда сьйьв, кеси ујvne кирив çatady. Ertденвласьн-
а кын орта намазнь көзыvynде meзгитни алль вля озув вар-
чаньлај el сьйьлыв турчаньн көредida Хоқа el сьйьлоқанна буру-
лды.

Adamlань арасьнда afendini beti тыгнақ ьз волув, қань
асьв олтурив турчаньн көреді. Afendi турив:

— Чамақат, vizде entда уру саяьлоқандь. Meni vyгеее vav-
мдан атьмь алыв ketgendile. Сарь таң atханль sorув-tintiv
ыреşiv ајланama атьда-cuvuda сьқmajды. Бу at kimни қолунда
мыльса ань чамақатнь алльна сојландьрыв keserge kerekdi. Uru-
v toxdatьроға ваşxa madar чоқду. Har kim esinde tutuоуз.
Угьгьн мені атьмь urlақан тамьла sizни не halқа қојарьн ви-
тимisiz? Варьвьз саяьлыв urucьну тыvyn acarға kerekviz-дев сө-
седи.

Хоқа қьсьла варьв afendige:

— Nege daur etese, атьң mendedi мен mineme, verlik
тылме!... deјdi.

— Alaj degen ne сөзды, бу сақат kerti ајта есең алыв кел,
онга көрвсьгьvьз!

Хоқа atxa минив алыв keledi. Afendi munu көргенлеј:

— Seni vojнуңу yzerge kerekdi, qart vory, бу nege uşa-
an işdi!.. дев quturuv теbreјdi:

— Boş qaşьн-ваşьн бир-бирине тыjme, атьн verlik тылме!

— Атьн vermeј, сен alaj ајтьроға yjalmajмыса, qajдан тыş-
endi бу at саңа?!

— Sen тиşирьvla вля qazavat etgen kece бу at маңа plen-
е тыşgendi!..

Afendi Xoçanь auzundan bu sözny eşgenlej eki közy çer-ge tigiliv, vaşьn eñişge i,iv, bir kesek ojlaşxandan sonra, Xoçanь arlaq alyv:

— Nasra Xoça! Sen elni icinde inen bek syjgen adamlar birise, avruç alsam endi bu xararnь bir adamqa ajtma, atdь seni bolsun, varьda seni bolsun, anь ysyneda vygynden ar ajььlmaz şoxla volajьq, volsunmu?!..

Munu vla Xoça aqьn alyv yjyne ketedi. Eki adam bir çer-ge vaqьv korse; Xoça savьv bu xararnь ajtьv tevrejdi. Munu afendi eştedi. Bek acьvlanadь, amma qarьv çoq. Xoçanь iş etiv izlev keliv kesine ajtadь:

— Xoça, men saça bir adamqa ajtma dev nellaj bir tile-gen edim, sena sav xalqqa xapar etiv qojqansadal!

— Tyzdy, sen maça bir adamqa ajtma degen edin, men minden artьq adamqa ajtxan volurma, sen ajtxanь etemedal!

Qara kijgendile.

Xoçanь vjr çuçekli tauqu öledi. Xoça çuçekçiklerin tutuq vojunlarьna qara busxulcuqla taqadь. Soradьla:

— Xoça! çuçekçikleni bu qara busxullarь nədi?

— Analarь ölgendi, qara kijedile.

Nasьььmda var edi.

Xoça bir kyn şaxarnь tamadalьqьn çyrytgen bir onovcuqa tevsiqe salьv savqada uc qoz ijedi. Onovcu qala, eseda mьndь qivanьr Xoçaqa ullu savqala beredi. Ekinci çol cygyndyrle alyv varqanlaj, anь çumuşçularьndan biri tybev:

— Qoj eltme acьvlanььqдь, çyzymle elt, çyzymny bek syj-jedi dev, çyzymle eltdiredi. Amma onovcunu çyzymden syjme zi volmajdь. Qarav tevside çyzymleni kergenlej, bir-bir alyv Xoçanь vetine uruqqa bu ruq etedi. Xoçanь vetine çyzym tijge ni sajnь:

— «Şukur!» «Şukur» derge qaladь. Sevevin soradьla:

— Men cygyndyrle keltire edim, nasьььma qajtartdьla anь sь mende vygyn көz-qaş qalmaz edi!..

Bir zat көгүv qaca volurla.

Bir inirde, Xoçanь naqьrdacьььqдь keliv:

— O-xa-x-x-aj asker çetdi, vjzni qьradьla-dev elni төve-çanьndan quvqup etiv oqarь canьna cьqadь. Xalq vjrden qoz

алъв қасъв, elde bir adam qalmaqanca cegetge kiredile. Вьла-
ьзлағындан қарав турув Хоҗа кесидә:

— Kertda xalq bir җuq көгув қаса volurla-dev eteklerin
алъна uruv, қасъв халқнь ьзындан cegetge kiredi.

Tevlemeim dev qasama.

Ғаңур кун бир аfendi савъв вағдаһнь көгув Хоҗа tereze-
en қъьградъ:

— Afendi nek savasa?

— «Rahmatdan» (җаңурдан) qasama!

— Kesiñ afendi volub rahmatdan qasxanьъ seveviva nedi?!

Bu sözden afendi yjalъв ақьғын-ақьғын атлау ажақь-ваşь
ага vatmaq, suv volub yjyne keledi.

Ekinci bir qatъ җаңур җағдаһ кун Хоҗанъ савъв вағдаһнь
afendi көгув terezeden қъьградъ:

— Хоҗа nek savasa-?

— «Rahmatdan» qasama.

— Musulman adam rahmatdan qasarmъ?

— Men rahmatdan qasamajma, rahmatнь ажақьтм вля ваşьв
apaxь volama dev qasama!

Ne qadarda vereim.

Birev keliv:

— Хоҗа tymen өлкүс бер, вајьтм кунден қалдырмазқа
menda söz vereim!

— Axҗа vermejme, söz ne qadar kerek ese menda vereim!.

Sen maңa men saңa.

Хоҗа вля қатъһнь қонаққа сағьрадъла. Қонақвај вьлаһнь
er tar yjge җьъв алларьна бир ажақ хантус saladъ emda yjny
zunluқuna җete savlarъ volqan eki җolpunu ekisini qoluna
tduruv сьқадъ.

Ne kyreşiv colpula вля аҗajalmazларьн билгенlerinde Хоҗа
тъһна айтадъ: «Sen maңa qavдыр-men saңa qavдыrajьт!»

Bu amal вля keslerin тојduruv ketedile. Qanaқвај хантусну
usulqanьна seir volub qaladъ.

tuvqan atam tuvqan anamъ nek alqandyda.

Bir җolda хоҗақа soradъла:

— Nasra Хоҗа adam tuvqan egecin альрқа volluqmudu?

— Teli! çañız eşegini da çyrytalmajsa, sen ijemise allax ajb etmesjn ansь sen ana ije tylse!

Хоça бу sözden, „men ije tylme, воš kesimi қынав ајла-
нама ansь» degen мақанагь аңлајды. Емда сырт izlemeјdi da
toхdaјды. Bir кун Хоçaға еšegin бөгу ашақанын ајтадыла. Хоça
сырт kefiң-halyн vuzmaj:

— Ашасада ајбвв çоқды, ijesiz eşekni ајhajda бөгу аšar,

Esli savijdi.

Хоçаның çаşçықь bir кун quvuşxa kiriv anasьna ајтады:

— Anam, men atam tuvqan кун qarav tura edim!

Bu sözge anasь асывларгьв tevreјdi. Хоça qатынна ајланьв,
quvanған halda:

— Qoj qatьn, nege uruşasa, çuqnu unutmaj turqanь jgidi,
savij esli savijdi!

Qalaj сыдав turasa?

Хоça bek ас voluv, uzaq çol çyryv bir şaharqa kiredi. Kirgen-
lej ic vazarda birevlen çьв бөрекле bişiriv satarqa tiziv turqanь-
на tybev sorady:

— Bu бөрекле kimnikiledile?

— Kimniki vollarqula, көrese menikiledile!

— Kertda?

— Alajды!

— Soңra alanь ašav vašamaj qalaj tozyv turalasa?!

Bizni şaharнь qazlarь бирer ajaqlьдыла.

Nasra Хоça bir onovcuqa qaz bişiriv альв vara turqanlaj
tavaqdan qazнь bir ajaqlь çerge tyşyv qalady.

Onovcu Хоçaға sorady.

— Хоça qazнь bir ajaqlь qajda?

Хоça ne derge vilmej:

— Bizni şaharнь qazlarь бирer ajaqlьдыла. Ötyryk ајta esem
majnama qaracьn!—dev suv ьзында qazlanь көrgyzedi. Ol кө-
zyvcykde qazla kertida бирer ajaqlarньв usynde soluj turqan
boladyла. Alada seirge qaraşьв turqanlaj, qazlanь bir çanlarьn-
dan bir tana civilleв сырьв yrkytedi. Qazla yrkyv bir çanьna
qacadyла. Onovcu munu көrgen bla:

— Хоça qazlanь бирer ajaqlarь vardь dev воš ајtasada,
majna ekişer ajaqlarь vardьda!

— Ala yrkegnca sen yrkseң seni төrt ajaqlьn da volur edil

Seni vajtalların qalaj taşladı!

Nasra Hoça çaş—syryvcy voladı. Bir elni qojların kyterge çaraşvıanь vla vaş kecindiredi. Hoça syryvcylyk etgen elden çyz qьсыгьт uzaqlıqda da bir prustov—onovcu çaşajdı. Bu prustov bir çolda xalqqa ne sьltav vla çasaq saьıqda vilmej, Hoça turqan çerge vьllaj bir qaçıt ijedi:

— «Meni mьnda çyz xora vajtalьm sizde bir mьzьq açır kiş-negeninde taşlav-taşlav ijgendile. Bu xьjsavdan siz elge çyz-qoj, elli tuvar, on at tazьr salama, yc kynny icinde bu malla-keliv meni qolumda volunsunla!»

Bu oqursuz qaçıtнь oquqan vla elni veti-qanь qacьv, vi-şuvqa-çьlayuqa kirgenlerin Hoça köredi. El çьylıqanda cьqьv:

— Çamaqat! Uşatsaqьz bu onovcuqa mallanь syrduyuv meni çiverigiz—dev tilejdi. Xalq razь voladıla. Çoça ekinci kyn mal volqanьnda allьna etiv çolqa cьqadь. Çolda kirgen eli sajnь ajlanьv it voluv çuq qojmaj qьгьv-qьгьv onovcu volqan şaharqa varadı. Prustov bu xaragнь eştiv, viliv turadı. Hoça şaharqa kirgeni vla vijaqь itleni çajьlvьv qьгьv tevrejdi. Em axьгь Hoça-qa bu zatнь etdirmej mьrtazaqla saviv tьjadьla. Prustovnu alьna kelgenlej Hoçaqa dunjanь qujuv ajtadı:

— Bu ne işdi, dunjanь itin өlturyv tarьqдыгьrqa, meni onovcu vetime allaj işle vla qararqa saңa kim vujurqandı! Ne işin vardь. Itleni nek qьrasa?

— Prustov! Sen tyz ajtasa, alaja meni xaragьmь vilmej se-leşese... Sen tьnьlasan, men itleni nek qьrqaпьmь sevevin aj-tajьm:

Men qojcuma. Bir çolda vilmej turqanlajьma anda meni qojlagьma çallь savdı. Xaxaj-tuvaj etiv çallьнь vьzьndan quv-qunladьm.

Tөrt çapьma savdьm, qaradьm, ru men qьrqaп itleni bir sьnarь xav demedi. Bir çapьzь qatьma kelmedi. Ma bu xьjsavdan, ojlaşdьmda meni allaj bir kynymde çaramaqan itleden maңa ne xajьr, dedim da qьrdьm.

Bu sөzleni eştgeninde prustov mьzьq tyvden vşarmьş eて keliv, acuvlanьv, burnunu ucu cygundyrcь qьzagtьv Hoçaqa cam-lanadı:

— Etgen işin vek ulla vetsizlikdi!

Bek ulla terslikdi. Dunjada volmaqanca telilik etgense. Seni ajьvьңa tyvetirge, ol itleni qanьn seni kesinden alьrqa ke-rekdi. Endi ansьzlyqьңdь ansь seni qajda eseda qojlagьңa ve-ry savxanьn mьnda itle qajdan billik edile?!

Хоҗа:

— Да, сонҗа анда җайда еседа бирде бир тьъзьҗ аҗир киш-
негениликге seni тьнда хора вайталагьна җалаҗ ташладылада?

Bu söz bla Хоҗа pristovnu җуваьыз etiv, tazirge syrgen
mallarьnda җajtarьв ketedi.

Iciriv ijer edim.

Хоҗа ешик альнда бир issi кьн салҗьнна олтурив, җарав
турҗанлаҗ, бир җоловцу сыртьнда да аур артмаqlarь bla issiden
җара кьжув ketiv varҗаньн көреди.

— Вьлаҗ, җаҗьта var марҗа, аҗтьгьт варды!—dev ol adamьн
ьзьндан җьсьгьгьҗа җальв җайтарадь. Хоҗа уьуне кирив ketiv бир
talajьда турив җолунادا бир говваньн аььв сыҗадь.

җоловцу ашьҗьҗь halda soradь:

— Ne derik esenda ajt тиварек, men җолума ашьҗама?

— Ma бу говваньн иҗи қуру воьҗаньн көремисе?

— Көreme!

— Ullu говвандыда!

— Ulludu sorava?

— Tejri бу говван bla бир аҗрапьт volsa саңа иҗив иҗер
edim!..

Başьңь suv тава атарса.

Хоҗа бир кьн есегине salam җыклев сырув kele турҗанлаҗ,
salamьн җавьндыгьв көьрге esine тысьгendi. Sernik tartьв ешек-
ни usynde кьлтеге җетдиргенлеҗ бир саҗат дувьлдав җаньв-
ешекни art җань җьзьв теьрегendi. Хоҗа җуqlatьв җаҗьҗь во-
лҗанлаҗ ешек кьжув hamан җасьв, бу да ань сырув теьрегендile.
Аmma ешекни Хоҗа җетелмегенінде ьзьндан җарав:

— Ақьың var ese вашьды бир сув воьҗан җерге атарса!,
degendi.

Qurmacla җавҗан кесе.

Nasra Хоҗа бир кьн бир kalak itni саҗьгьв тоҗдурив иҗген-
диде екinci кьн тьвегенінде itni альн аььв:

— Тьпене тоҗдурҗаньтмь ваҗасьн төле! dev тохдаҗандь.
It җував vermegenінде, Хоҗа тajaҗ аььв сыргendi. It вагьв бир җиякь
ешикге киргendi. Хоҗада ьзьндан кирив варьв җараса: тешикни
артьв ullu дорьун, иҗинде бирундан җалҗан көв альнла воьҗаньн
көргendi.

Qajıttıv keliv xararnı qatınlıa ajtxandı.

Kec ete, qatın ızından Xoçada allında dorvunna kelgen dile da şıyakın altın volqanın alqandı. Teşikden sıya turuv qatın xotasından qırmacları uvucu vla alev Xoçanı vaşna—vaşna vırkendi.

Xoça seir voluv:

— Qatın! Bygece qırmacları çavadıla?

— Da körese! Qırmacla oqnaq çavadıla!

Munu vla qajıttıv kelgendile. Xoça bir kın xalqqa maxdanıv:

— Meni vıllaj bir altınım vardı—dev xarar ajtxandı. Xalq xararnı xanña çetdirgendi. Xan Xoçanı altınlarını sıyırır-qa umut etiv saqıv sorqandı:

— Nasra Xoça! Sen xukumatdan—zakondan çarıtıv altınla tavıv ujnıde çarıv turasa dejdile, bu kertimidi?

— Kertidi, altınla tavxanma, amma kişidenda çarımajma, ajttıv ajlanama, ijanmaj tav çanıma tijgenle voladıla!

— Qacan tavxansa?

— Qırmacla çavqan kece!

Xoçanı bu sözünü seveviden Xan ijanmaj «bar ket, aldaj turasa» dev Xoçanı qısdav ijedi.

Men kesim alama!

Nasra Xoça bir kın qart eşegin satarqa dev vazarqa sıyarqandı. Bazarda birevlen, Xoçaqa: «eşegini sen igi satalmazsa, maña ver men anı vek çenil oqnaq satarma», dev alqandı. Bu adam vazarnı icinde eşekni arı vla veri sıyuv. dunjada tavxan maxdavunda salıv qısvıv çurıtuv tevregendi. Bu maxdavlanı eştgen vla xalq eşekni tögeregine sıyılqandıla. Xoçada qatların varqandıda qaraqandı. Bijaqı adam sıyılqan xalqqa eşekni maxdav tevregendi. Xoça eşegine salınan bu maxdavlanı eştgeninde savıv xalqı arı-veri tyrtıv araların kiriv; eşegini vaqasın veriv kesi alev ketgendi.

Berligizni berigiz dev kelgenme.

Bajram volıvnu al kınınde çamaqat sıyılıv:

— Xoça, bu kyldırgenini, samın qoja eseq har uş vaşna birer savqa eterbiz!—dev tilegendile. Xoça razı volqandı. Ekinci kınınde çamaqat qıd namazqa uşuv turqlanj, Xoça

bir qolan gaçigeda çer salıv maşokla—qavçıqla da alıv tyz çamaqatnı allına varıv:

— Maña verligigizni verigiz dev kelgenmel-degenlej çamaqat kylyz dıgın volub qaloqandı.

Kørgenbizda qorqavız.

Qıznı qıjamtında bir vaj Xoçanı yjyne saqıgıv sorıqandı:

— Xoça, ылај yjymy terezesinden xalqqa qarav turama, ылај vıjuqıv, neden eseda qorqanca vaşqıznı enişge tutub alaj nek çyryjsyz?!

— Da, qışdı, qıjamtıdı, suvuqdan qorquv çyryjvıv, gireşiv qalsaq!..

— Suvuquva nesinden qorqasız, adam suvuqdan gireşemidi?! men virda qorqmaj turamada!..

— Da, sen suvuqdan quruşxan vaj kørmegense, amma biz suvuqdan quruşxan çarılı kørgenbizda, qorqavız!..

Bir tojdurajm.

Xoça køv qonaqla saqıgıv varında bir çolqa bir tojdurub ijerge syjendi, amma aşırtıq tavmaqandı.

Bir ijnegi voloqandı. Anı da bir çolqusu, bir kynlyk syty qonaqlanı aşırtıca køv volmaqandı. Em axıgı ijnegin qonaqla saqıqan kynunde savarma, dev on kynny uzaqına savmaj turqandı. Onıncı kyn ol ketgen kynleni sytyn bir çolqa alıqqa umut etiv ijnekni emceklerin sozıqandı, amma ijnek qurıv qalıv çıqdu tavmaqandı.

Meni aqıllı etgen nøgerim boldu.

Xan, Xoça daqıda bir nøgerleri çer-suv køre çolqa sıqadı. Çolda aзыqqa toxdaqan zamanda nøgerleri xantı yleşiv har kimgе teң etiv saladı.

Xan munu køryv şararı auzun-burnun qan etginci tyjedi. Ekinçi çolda şaralıq eterge Xoçaqa vıjuradı.

Xoça xant yleşiv volqanın Xanın allına saladı, keslerine bek kesek bir zatçыq aladı. Xan Xoçanı bu işine razı volub ajtadı:

— Xoça sen ылај aqıllı qalaj boldun?

— Ханьвız! Bilemise, meni aqıllı etgen meni nøgerim boldu, esindemidi tynenegi?!..

Агъгъг edimda анъ усун solumадъм.

Talaj adam arqalarъ vla otun keltire voloqandъla. Хоçadan qalqanla haman çuklerin çerge tyşyuv solub, daqьda arqalarъna keltуyuv, альв alaj vla talaj kere soluqandъla. Хоçана сыгт solumaj vьlaj vla elge kelgendile. Хоçаға нөгерleri seir volub sorqandъla:

— Хоçа sen viznica etiv bir soluqanda etmej qalaj keldin?

— Men anca sa'ьn çyгymy çerge sala, ørge ala tursam агъгъг edimda анъ усун solumадъм.

Munu vla төрт bir temirli volадъь.

Хоçа otunна varqan çerinde bir qojan tutадъь. Агъ dericin qojan көrmegenini sevebinden ne çanvar volqanьн тапъмаj, халqqa көrgyzyrge dev elge keltiredi. Моşokга салъв, ваşьн qьсадъ, sen qarav tur?—dev qatьнна amanat etiv kesi adamla caqььrqa ketedi.

Хоçа еşikге сыққанлаj qatьн маşoknu ваşьн асьв qarajma dev qojаннь qасырадъда ijedi. Ne eterge vilmej, Хоçадан qorqив qojаннь ornuna bir bitir ajaq saladъь. Хоçа халqнь сыььв, çanvarьн көrgyzyrge keltiredi. Уjny еşiklerin etdirив халqда төгерегине ваşьнъв хазьrlanадъла. Хоçа маşoknu ваşьн çerge qaqqanлаj bitir ajaq дььрдав tyşedi. Хоçа qarav, turив ajaqнь qoluna аладъь, халqqa көrgyzyv çuncuqan qьzarqanda etmej:

— Çamaqat! ma munu vla төрт bir temirli volадъь!—dejdi.

Вагънда ви çарль hajvanна qalarqа çарармъь?

Nasra Хоçа çolovculuqqa-zatxa сыьса хавçuklerin воjнuna artmaq etiv салъв сонра—kesida еsegine mine voloqандъь,

— Вьlaj nek etese Хоçа?—degenlerinde ajtxандъь:

— Kesim minñen azмъьдъь, вагънда ви çарль hajvanна qalarqа çарармъь.

.....O qavнь vişirlikdile! *)

Dunjaqa тапъqьvлу bir øtyrykçy халqнь auzuna qarатъьв харар ajta turqanлаj Nasra Хоçада аqььн varqандъьда тьдъла-qандъь.

*) Bu belgili харарнь Ø.-lanь Tana Ç. esime saldъь. Ø. A. Q.

Ətyrykçy sələşədi:

— Çamaqat! Biz çanında tıncılyq-esenlik volmasa vaşxa xapar çəqdu. Alaja xalqny qyjnaqan bir zat varda da anı ajt desegiz aytajym?!

— Ajt, marça ajt!

— Biz çəşaqan elni oqarə çanında bir qav bitgendi. Bu qav kynde kecededa toxdavsuz əsyv varadə. Em axybə bu saqatda allaj ulla volqandə, asybə ulla dan kynny çarəlyb elge ijmej kölekge etiv toxdaqandə... Kyn sajbə xalq bu qavny bir çanından kesiv birer qazan aslyq aladyla, bu da tatymajdə, qav əsgenden əsyv varadə...

Ətyrykçy bu xaparnı aıtəv voşaqanlaj Xoçada araqa kiriv tørt çanına qarajdə. Çamaqat bek ulla saqləşxa kirgenlerin kərədi.

Xoça:

— Çamaqat! Endi bu qonaq sav volsun, keslerini çandan vizge seir xapar ajtdə. Menda vujursaqləz vizni çanlybzdan xapar aytəlyqma!

Çamaqat:

— Ajt marça ajt, ajhaj ajt!

— Da vaşxa aytəlym çəqdu. Bizdeda bu saqatda bek seirlik bir iş etiledi: Dunjada em usda vaqlərsyladan eki minne çuvuq vaqlərsə çəjləv birini çəgyc tauşun biri eştməj alaj uzaq-uzaq olturuşuv bir mazallə qazan işləjdile. Bu qazan endi kəvge varmaj viterik volur!..

Xoça bu xaparnı aytəv vıa xalq bek ulla seirge qaladə. Amma ol ətyrykçy ijnam volmajdə. Em axybə bəşarəv, xilikge etgen qan vıa Xoçaqa ajtadı:

— Da soñra Xoça ol qazannı ne eterikdileda?!

Xoça ətyrykçynı kesin qaqləv:

— Ma, ol sizde bitgen qavny bişirlikdile—dev çuvav beredi.

Buvaz eşekni taşlatdın əse...

Xoça qumda savan syredi. Adamlanı biri soradə:

— Qumda savan svryv ne eterikse?

— Mından səqqan aşılyqqa bir buvaz eşek allyqma.

— Xoça! Maqada bir kere veriv bir çəkdirimise?

Xoça bu adamny ol saqat:

— Buv az eşekni çəgiv taşlatdın əse!—dev uvuv alajda çəvəv qojadə.

Otunlada ijne var edi al!

Nasra Xoça eşeginda otundan çykleв cegetden qajtvв kele çolda bir vazьq çыrvв ijne tavadv. Quvanьv ijneni aladv, qatьnya elteim, ol ijneni vek syjedi dev ojlaşadv. Qolumda ijne tas volmasьn dev eşekni sьrtьnda çarqalanь arasьna saladь. Yjge çetgenlej qatьnya çьsьradь: «Qatьn veri kel sana savqа keltirgenme».

— Ne keltirgense?

— Ijne!

— Qajda?

— Eşekni sьrtьnda otunlaqа salqan edim!..

— Aj, seni yjn qurumasьn, kişi allajнь көkyregiñe tyj-rejdi teli! Ansь ijne otun çykden tuşmej tururmu?!

Izlejdi le ijneni tavmajdьla. Ekinci çol varqanьnda Xoça bir esgi qama tavadv. Qatьnya ajtхань esine tuşuv qamanь sevgenini көkregine canсьv, aьv keledi.

Xoçanь qatьnь munu көrgenlej:

— Aj, teli, sevgender voşav qoqansada, alaj necik etese, adam vьllajнь beline taqьv keltiredi—dev quturadv, uruşadv.

Ucuncyda Xoça otunna varьv bir it kucyk tavadv. It kucykny vojnundan beline velivavu vьla taqьv yjge qansьta-qansьta aьv keledi. Munu көrgen vьla qatьnь:

— It kucykny kesini beline taqmaj eşekge taqsana!—dev uruşadv. Daqьda bir çolda Xoça bir qazan tavadv. Qazannь eşekni artьna taqьv syjretiv zьnьrdatьv elge aьv kiredi.

Andan voşarьq edile.

Tyrly-tyrly surumla vьla xalqнь qanьn iciv turqan, bir vaj volqandь.

Bir kyn Xoçaqа adamla savьv kelgendileda:

— Xoça! Baj vilmej turqanlaj kece vьla kynñe көzleri araldьda öldyda qaldь!—degendile. Xoça sьrt qulaqьna almaj:

— Alajsьzda andan voşarьq edile nasьvьda var edi, kesi elgeni...

Salam bergenmidile.

Xoça bir tyzde ketiv vara turqanlaj birevlenni:

— «Talqь vьla esgi, talqь vьla esgi»... dev bir çыb çыглаqanьn eştiv. Xoçada anь qatьna varьv:

— «Altъ bla eki, altъ bla eki...»—dev qъsъradъ.

Ol adam seir volub:

— Xajъrsъz, Xoça «altъ bla eki» degena ne sөzdy, сьrt maqanasъ volmaqan!.. deydi.

Xoça:

— «Talqъ bla ecgiden» kөvda taqъl sөzdy, «altъ bla eki» virda qurusada sanav qarnaşladъla, talqъ bla ecgiva bir-birlerine tuv-qanъ sałam bergenmidile?!

Bitdi, ketdi, ossalam!

Xoçanъ birevge 10 som verligi volqandъ.

Ol adam bir kyn Xoçanъ oramda allъn alqandъda: «axçamъ ver!» dev daur eterge qalqandъ. Xoça tamam çuncub:

— Endi on somuñ vazar kyn veşin vereme. Beşinda qoluma axça tyşgenlej veriv voşajъm. Seni mende vorcuñ qal-majdъ, bitedi. Sonra xalqнъ arasъnda maña «axçamъ ver!» dev qalaj yjaltasa!..

Senden qartla vardъla...

Xoça çaş volqandъ. Bir çolda bir çerde çarъm patçax onov vaşъna çanъ tyşuv aña kөv adam çъjъlv, alqъş ete turqanla-gъna Xoçada varqandъ. Har çerden kelgen ökyllе virem-virem сьqъv tribunada alqъş ete kelgendile. Xoça da «meni ajtъrъm vardъ» dev tribunaqa cartlav minñendi. Çarъm patçax munu ysyn-vaşъn çaratmaj:

— Sen tyş, vaşxa bir qartъraqladan, çъlv senden tamada volqanlardan biri сьqъv selessin, sen çaşsa!—degeninde; Xoça ol saqat çuvav bergendi:

— Da, igi kişi, iş çaşda-qartda volmaz dev men umut eteme. Iş çaşda-qartda bolsa men bek syjerik edim.

Alaj ese sonra, sen da taxdandan tyşda kesini ornuna vu çъjъnda senden tamadala, senden qartla kөvdyle alanъ birin minme qoj!

Berda qutul!

Sөleşgen çerde adamla Nasra Xoçaqa soradъla:

— Nasra Xoça! Dunjada sen bilgen bla vorcxa ne madar vardъ? Andan qutulurqa bir amal çoqmudu?

— Aajhaj vardъ, vorcnu amalъ oldu, berda qutul!

Ne jatyǵym bilemisiz?

Bir şaxarda xalqny arasynda: «Nasra Xoça alamat xaparla ajtady anь xaparlarь mardasьz seirlikledile, adam tьnylaqandand tojmajdy»—dev ulla xapar çyryj turqandy. Bir çolda Nasra Xoça salqandyda vu şaxarqa varqandy. Şaxarnь xalqьna xapar volqandy, çьjьlv keliv Xoçaqa:

— Bizge bir xapar ajtsana!—dev tilegendile. Xoça razь volqandy. Xalqny çьjьqьz, men ajtyǵym xazьrlajьm—degendi.

Xalq көv çьjьlqandy. Nasra Xoça ne ojlaşьv kyreşseda alaqa ajtyrqa bir xapar tabalmaqandy. Xalq ulla çьjьlv Nasra Xoçanь auzuna qarav turqanьn көryv bek dьgalasxa qalqandy, ojlaşxandy, saqьş etgendi da ajtyrqa çuq tavmaqandy. Ne eterge bilmej, amaisьz voluv, xalqny andan көv saqlatyrqa da yjalьv çьjьlqan çamaqatny allyna сыqьv: төgeregine qaraj—dьgalas ete keliv sonra vьlaj sorqandy:

— Çamaqat, meni ne ajtyǵym bilemisiz?

— Oqaj, seni ne ajtyǵymьn qajdan vileik, bir zat ajt dev tьnylarqa, eştirge kelgenbiz.

— Enta meni ne ajtyrqa сыqqanьmь bilmej esegiz ömyr de da billik tylsyz!

Bu söz vьl xalqdan ajьylyqandyda ketgendi.

Ekincida bir el çьjьlqanda Xoça soleşsin dev qьsarqa qalqanlarьnda Xoça turqandyda:

— Çamaqat meni ne ajtyǵym bilemisiz?— dev sorqandy.

Çamaqat «bilmejbiz» desek alqьn çoldaca çuq ajtmazda qojar dev qorquv:

— Bileviz ajhaj!.. degendile.

Xoça:

— Bile esegiz menda ajtyv ne eteme—degendida ketgendi. Bu xalqny daqьda bir ulla, çьjьlvlarь volqandy. Bu çьjьlvьn Xoçada varqandy. Vijaqьla Xoçaqa: «bir çuq ajt» dev qadalqandьla. Xoça vilmejme derge yjalьv daqьda сыqqandy:

— Çamaqat meni ne ajtyǵym vu çolda vilmejmisiz?!

Bu soruvnu eştgen vьl xalq bir-biri aralarьnda quş-muş volqandьla «bileviz desekda, vilmejbiz desekda volmajdy, andan ese çartьvьz bileviz deik, çartьvьza vilmejbiz deik, sora Xoçaqa sьltav tavьlmaz, bir çuq ajtyǵ» dev keleş volqandьla. Xoça çamaqatny allyna сыqьv vijaqь soruvun sorqandy. Bu көzyvde çьjьlqan xalqny icinden:

— «Bileviz, vilmejbiz, bileviz, vilmejbiz» dev haman allaj

tauşla sьqarqа qaloqandy. Хоға munu eştgenlej, xalqnь «toх-
daqьz!» dev toхdatьv:

— Aha, sizni араqьzda vilgenleda vilmegenleda var kore-
me, vek axşь, vilgenle, vilmegenlege ajtьqьz da bildirigiz!—
dev daqьda veriv ketgendi.

Tutda көzlerine kyl quj!

Çajqь kynny issisinde, byrceleni ysynden sөz sьqа ketiv
birev Хоғаqа soradь:

— Хоға! Ne kece suqlarqа qojmaqan, neda kyndyz rahat-
lyq vermej adamqа azav cekdiriv turqan bu byrcelege bir dar-
man yretseңa?!

— Ань darmanь oldu: tutda көzlerine kyl quj!

Alalьrma.

Bir vaj tykencini tykenin saqlav turqan bir saq majmulu
volqandь. Bu majmulnu adam qalaj etse alaj etiv varqan qь-
lyqь volqandь.

Хоға tykencige ajtxandь:

— Tykenci, men seni tykeninden qumacьnь urlarma!

— Urlajalmazsa, majmulь seni ekida atlatmaz!

Bu ekisi өceşiv tykenci өcge көv axca salqandь. Хоға bir
kyn tykenде kiriv, majmulnu ne etiv kyreşiv çallatalmaqandь.
Sonra Хоға vaşьn qaşьsa, majmulda vaşьn qaşьj, qolun uvsa,
olda qolun uva kelgendileda, Хоға eki qolu bla көzlerin qьs-
xandь. Majmulda Хоғань etgenin eteme dev көzlerin qьsxandь.
Majmul көzyn çavxanlaj Хоға sermev qumac товnu ton tyvune
urqandьda ketgendi. Vьlaj bla ulla өc alqandь.

Men da teli...

Хоға oramnь ketiv vara ekeven uruşa turqanlarьna tyve-
gendi. Vьlanь biri teli volqandь. Ol biri da har sөz ajtxanь
sajьn:

— Teli, көtlek teli! — dev sөleşgenin Хоға eştiv qatьna
varьv:

— Telige көzyne qarav «teli!» degen sen arьdanda teli,
seni teliligini көzyne tutxan menda teli!—degendi.

— Kəremise Xoça, bu tuvarla seni tanañ yzygyndendile—
degendi. Nasra Xoça seirsinnəndi. Bir kyna, bu tuvarla tiziliv
Xoçanь arvazьna kiriv varqandьla, Xoça vьlanь kəryv afendi-
nikile volqanlarьn bilgen vьla syryv varьnda kesini vavuna ur-
qandь. Inir ala tuvarlanь izlej afendi kelgendi. Xoça:

— Tuvarla kesime kelgendile!

— Da sonra men alanь izlev ajlanama, veri cьqar elt-
me qoj!

— Qajrь?

— Yjyme!

— Oqaj verallьq tylme!

— Nek?!

— Da, bir igilik on volub allyna kelir dev avaz bereseda,
ma menida bir tanam on volub allyma keldi, endi kişige veral-
lьq tylme!

Qajsь çanь da volsun...

Xoçanь yju qaraqly çerde volqandь. Yju esgiden ojulub
təven çanьna aub tevregeninde Xoça oqarь çanьndan tirev sal-
qandь.

— Xoça! Tirevny təven çanьndan salsana!-degenlerinde:

— Salmaj qojma ansь qajsь çanьndanda sal, ne vaşxasь
vardь?-dev çuvav bergendi.

На Карачаевском языке брошюра У. АЗРЕТА КАРТЖУРТЛУ.

«НАСРА ХОДЖАНЫ ХАПАРЛАРЫ».